

Podniesienie skuteczności działań policji

Rozumienie dyskryminującego profilowania etnicznego i zapobieganie mu: przewodnik

Podniesienie skuteczności działań policji

**Rozumienie dyskryminującego
profilowania etnicznego
i zapobieganie mu:
przewodnik**

Poniższy raport nawiązuje do Artykułu 8 o ochronie danych osobowych i Artykułu 21 o niedyskryminacji, zapisanych w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej.

Zastrzeżenie:

W przypadku pytań dotyczących niniejszego tłumaczenia należy zwrócić się do wersji angielskiej, która jest autentyczną i oficjalną wersją dokumentu.

**Europe Direct to serwis, który pomoże Państwu
znaleźć odpowiedzi na pytania dotyczące
Unii Europejskiej.**

Numer bezpłatnej infolinii (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Niektórzy operatorzy telefonii komórkowej nie udostępniają połączeń z numerami 00 800 lub pobierają za nie opłaty.

Wiele informacji o Unii Europejskiej można znaleźć w portalu Europa (<http://europa.eu>).

Dane katalogowe znajdują się na końcu niniejszej publikacji.

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2010

ISBN 978-92-9192-494-3

doi:10.2811/40845

© Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej, 2010

Powielanie materiałów dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Printed in Belgium

WYDRUKOWANO NA PAPIERZE Z RECYKLINGU BEZ CHLORU (PCF)

Spis treści

Spis rysunków	4
Wprowadzenie	5
1. Czym jest profilowanie?	8
1.1. Profilowanie w kontekście ogólnym	8
1.2. Profilowanie w kontekście działań organów ścigania	11
1.2.1. Profilowanie przez organy ścigania	11
1.2.2. Profilowanie przez „eksplorację danych”	13
2. Dyskryminujące profilowanie etniczne	15
2.1. Co rozumiemy przez „dyskryminację”?	15
2.1.1. Zróżnicowane traktowanie	16
2.1.2. Nieuzasadnione podstawy	16
2.2. W jaki sposób dyskryminacja przejawia się w profilowaniu etnicznym?	17
2.3. Dlaczego dyskryminujące profilowanie etniczne jest niezgodne z prawem?	19
2.4. Profilowanie zgodnie z prawem	20
2.5. Dyskryminacja pośrednia w kontekście profilowania etnicznego	23
3. Problemy w działaniach policji i w społecznościach wynikające z dyskryminującego profilowania etnicznego	27
3.1. Badanie EU-MIDIS	27
3.2. Profilowanie etniczne – czy to po prostu „dobre działanie policji”?	34
3.2.1. Skupienie uwagi na zachowaniu zamiast na rasie lub pochodzeniu etnicznym	37
3.2.2. Ograniczenia i negatywny potencjał profilowania	38
3.3. Negatywny wpływ na osoby, społeczności i działania policji	38
4. Walka z dyskryminującym profilowaniem etnicznym	46
4.1. Jasne wytyczne dla funkcjonariuszy	46
4.2. Szkolenie	51
4.3. Formularze zatrzymania i rewizji	55
4.3.1. Wewnętrzne monitorowanie i wykrywanie dysproporcji	56
4.3.2. Publiczne mechanizmy wnoszenia skarg	59

4.4. Analiza zachowania	61
4.5. Odpowiednie opisy podejrzanych i odpowiednie dane wywiadowcze.....	63
4.6. Kontakt dobrej „jakości”	64
4.7. Spojrzenie w przyszłość	67

Przypomnienie niektórych najważniejszych punktów niniejszego przewodnika	68

Spis rysunków

Wykres 1: Osoby zatrzymane przez policję w trakcie ostatnich 12 miesięcy.....	31
Wykres 2: Częstotliwość zatrzymań przez policję w ciągu ostatnich 12 miesięcy	33
Wykres 3: Okoliczności i charakter zatrzymań	43

Wprowadzenie

Profilowanie etniczne nie jest nową praktyką w państwach członkowskich Unii Europejskiej, ale zyskało na znaczeniu w reakcji na zamachy terrorystyczne w Stanach Zjednoczonych (2001 r.), Madrycie (2004 r.) i Londynie (2005 r.), a także na zwiększone obawy dotyczące nielegalnej imigracji. Zaniepokojone są tym organizacje międzyrządowe, takie jak Organizacja Narodów Zjednoczonych, Rada Europy i Unia Europejska, a także organizacje pozarządowe działające w dziedzinie ochrony praw człowieka. Wysłunięto w szczególności argument, że profilowanie etniczne nie tylko koliduje z prawem w zakresie dyskryminacji, ale ma także niekorzystne skutki społeczne. Profilowanie etniczne w Europie jest ujawniane w niewystarczającym stopniu i poza Wielką Brytanią – słabo rozumiane. Wielka Brytania zajmuje się dyskryminującym profilowaniem etnicznym od lat osiemdziesiątych, dzięki czemu stworzyła silną podstawę badawczą dla tego zagadnienia oraz wiele rozwiązań politycznych. Uznanie praktyk dyskryminującego profilowania etnicznego nie zyskało jednak tyleż uwagi w innych państwach członkowskich UE. Odzwierciedla to europejska literatura przedmiotu, która w przeważającej części pochodzi z Wielkiej Brytanii, przez co duża część przykładów wykorzystanych w tekście przewodnika wywodzi się z brytyjskiego kontekstu. Należy jednak zaznaczyć, że Unia Europejska, a w szczególności Parlament Europejski, określił problem profilowania jako pilną kwestię w dziedzinie walki z terroryzmem, egzekwowania prawa, imigracji, ceł i kontroli granicznej⁽¹⁾. Dlatego właśnie niniejszy przewodnik stawia sobie za cel wprowadzenie czytelnika w zagadnienia związane z koncepcją i praktyką profilowania etnicznego, które można kwestionować w związku z jego potencjałem w zakresie dyskryminacji i podważania praw podstawowych.

Niniejsza publikacja jest przede wszystkim przeznaczona dla funkcjonariuszy zajmujących stanowiska kierownicze w organach ścigania. Ma ona na celu poprawę rozumienia teorii i praktyki profilowania etnicznego i umieszczenie go w kontekście prawnym i społecznym. Publikacja wyjaśnia, w jaki sposób profilowanie jest stosowane w kontekście ogólnym nieobejmującym organów ścigania, na przykład w dziedzinie badania rynku. Następnie zajmuje się praktyką profilowania w kontekście organów ścigania. Przewodnik wyjaśnia w szczególności, kiedy profilowanie, które stosuje kryteria rasy, pochodzenia etnicznego lub religii należy uznać za dyskryminujące a zatem niezgodne z prawem i w jakich okolicznościach dopuszcza się odwoływanie do tych cech. Przewodnik zajmuje się następnie szkodliwymi skutkami dyskryminującego

(1) Zob. Zalecenie Parlamentu Europejskiego dla Rady z dnia 24 kwietnia 2009 r.

profilowania etnicznego, jego skutecznością w charakterze narzędzia służącego organom ścigania oraz alternatywnymi metodami działań policji i zabezpieczania przed niewłaściwym wykorzystywaniem profilowania.

W niniejszym przewodniku zastosowano sformułowanie „dyskryminujące profilowanie etniczne” zamiast powszechniej używanego pojęcia „profilowanie etniczne”, aby opisać praktykę polegającą na podejmowaniu przez organy ścigania decyzji w oparciu jedynie lub głównie o rasę, pochodzenie etniczne lub religię danej osoby. Dzieje się tak dlatego, że media, naukowcy i organizacje zajmujące się ochroną wolności obywatelskich stosują pojęcie „profilowanie etniczne” na szeroką skalę, nie przestrzegając dokładnego lub jednolitego znaczenia. Najlepszą definicję profilowania rasowego, którą można byłoby oficjalnie uznać za zatwierdzony opis na poziomie europejskim, stworzyła Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI); według niej „profilowanie rasowe” to: „Stosowanie przez policję, bez celu czy racjonalnego uzasadnienia, podstaw takich jak rasa, kolor skóry, język, religia, narodowość lub przynależność narodowa lub etniczna w działaniach w zakresie kontroli, nadzoru lub dochodzenia”⁽²⁾. Jak podkreśliła ECRI w uzasadnieniu dołączonym do swojego zalecenia nr 11, które zostanie omówione w rozdziale drugim, bezpośredniej dyskryminacji nie można nigdy uzasadnić prawnie, a opieranie się na czynnikach takich jak rasa, pochodzenie etniczne lub religia można „racjonalnie uzasadnić” jedynie w szczególnych i ograniczonych okolicznościach.

Przewodnik ogranicza się do zbadania profilowania w kontekście ogólnych działań policji, w tym zwalczania terroryzmu. Przewodnik nie porusza jednak kwestii profilowania w kontekście azylu, imigracji czy odprawy celnej, w których to przypadkach narodowość (a zatem pośrednio ewentualnie rasa, pochodzenie etniczne lub religia) może odegrać szczególną rolę przy podejmowaniu decyzji. Przewodnik ogranicza się także do zbadania profilowania w kontekście wykonywania uprawnień w zakresie zatrzymywania i rewizji. Stosownie do tego nie bada profilowania w innych działaniach, takich jak eksploracja danych, kontrole osób posiadających prawo pobytu czy kontrole tożsamości.

Przewodnik zawiera wiele przykładów i „studiów przypadków” mających zilustrować praktyki i operacje policyjne, które wywołały zarówno negatywne, jak i pozytywne skutki. Studia przypadków, o ile nie wskazano inaczej, przeprowadziły Uniwersytet Warwick i Open Society Justice Initiative (OSJI).

Pragniemy podziękować uczestnikom spotkania poświęconego ocenie wzajemnej, które odbyło się w październiku 2009 r.: Greet Elsindze, Komisarz

⁽²⁾ ECRI (2007), ust. 1.

Policji i starszemu doradcy Police Academy of the Netherlands (Holenderskiej Akademii Policyjnej); Karlowi-Heinzowi Grunboeckowi, kierownikowi Wydziału Szkolenia Zawodowego w austriackim Federalnym Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i sekretarzowi generalnemu Association of European Police College (Stowarzyszenia Europejskich Szkół Policyjnych) (AEPC); Marii Knutsson, starszemu wykładowcy w Swedish National Police College (Szwedzkiej Krajowej Szkole Policyjnej); Andre Konzemu, starszemu funkcjonariuszowi Policji Państwowej Nadrenii Północnej-Westfalii (Niemcy) i Muratowi Yildizowi, doradcy szkoleniowemu w Strategic Police Matters Unit (Wydziale Strategicznych Spraw Policyjnych) OBWE. Komentarze dotyczące projektu przewodnika przedstawili także Simon Denison z Office for Criminal Justice Reform (Biura ds. Reformy Wymiaru Sprawiedliwości w Sprawach Karnych) w Wielkiej Brytanii i James A. Goldston, dyrektor wykonawczy Open Society Justice Initiative.

W miarę możliwości, w przypisach dolnych wykorzystywano krótkie odniesienia. Pełne odniesienia, a także wykaz stron internetowych instytucji międzyrządowych, których dokumentacja jest często cytowana, zamieszczono w bibliografii na końcu przewodnika.

1. Czym jest profilowanie?

Niniejszy rozdział określa znaczenie profilowania jako ogólnej koncepcji i praktyki. Profilowanie stosuje się na szeroką skalę w kontekście handlowym i zaczniemy od zbadania go w tej spotykanej na co dzień oprawie. Po wyjaśnieniu podstawowych zasad i ewentualnego ryzyka związanego z profilowaniem zbadamy, w jaki sposób stosuje się je w kontekście organów ścigania.

1.1. Profilowanie w kontekście ogólnym

Na bardzo ogólnym poziomie profilowanie wiąże się z kategoryzowaniem osób według ich cech „niezmiennych” (takich jak płeć, wiek, pochodzenie etniczne, wzrost) czy „zmiennych” (takich jak zwyczaje, preferencje i inne elementy zachowania). Taką kategoryzację osób prowadzą często zakłady ubezpieczeń przy oszacowywaniu wysokości składek w zależności od ryzyka (np. u osób palących występuje większe prawdopodobieństwo komplikacji zdrowotnych i w związku z tym mogą im zostać naliczone wyższe składki z tytułu ubezpieczenia zdrowotnego) i firmy marketingowe przy określaniu, które produkty należy reklamować (np. karty lojalnościowe supermarketów mogą pokazywać zwyczaje zakupowe danej osoby, która otrzymuje następnie szczegółowe informacje na temat specjalnych ofert dotyczących produktów, które często kupuje).

Sposób tworzenia takiego rodzaju profili przypomina technikę znaną jako „analiza behawioralna”, w której łączy się wzorce zachowań (np. kupowanie piwa) i niektóre cechy (bycie mężczyzną w wieku 18-35 lat). Tego rodzaju profilowanie przebiega w trzech etapach:

- a. Na początku zbiera się anonimowe dane i informacje, które są przechowywane w „magazynach danych” (zwykle cyfrowych urządzeniach pamięci, takich jak twardy dysk). Może to być na przykład zwykła lista odpowiedzi na kwestionariusze dotyczące schematów kupowania odzieży.
- b. Następnie prowadzi się prace nad połączeniem lub skorelowaniem stosownych zmiennych i stworzeniem nowych kategorii informacji. Działanie to nazywane jest „eksploracją danych” i zwykle przeprowadza się je przy pomocy oprogramowania komputerowego. Zamiast przeglądać informacje w postaci pojedynczych kwestionariuszy, można na nie spojrzeć jako na dane posegregowane lub grupowane, tak aby np. określić jaka część mężczyzn

i kobiet i osób w pewnych kategoriach wiekowych kupuje poszczególne marki i rodzaje odzieży.

- c. Na koniec informacje te są interpretowane w celu stworzenia założenia odnoszącego się do sposobu zachowania osób. Proces ten znany jest jako „wnioskowanie”, ponieważ wzorzec zachowania tworzy się wyciągając wnioski z wyróżnionych cech. Niekiedy „profilowaniem” nazywa się tylko ten ostatni krok. Informacje mogą na przykład sugerować, że znaczna część osób, które noszą pewną markę i pewien rodzaj odzieży to kobiety w wieku 16-19 lat. Domyślamy się z tego, że typowy profil osoby noszącej tę markę i ten rodzaj odzieży to kobieta w wieku 16-19 lat.

 Profilowanie pozwala na „kategoryzowanie osób na podstawie obserwowalnych cech w celu wyciągnięcia wniosków dotyczących innych cech, które nie są obserwowalne” ⁽³⁾.

Zbieranie danych w celu stworzenia profili wzbudziło wątpliwości związane z prawem do ochrony danych osobowych, w szczególności w przypadku wykorzystywania profilowania przy podejmowaniu ważnych decyzji, takich jak przyznanie pożyczki bankowej. Może tu pojawić się szereg problemów, wśród których najważniejsze znaczenie mają następujące dwa aspekty:

- a. Po pierwsze przy tworzeniu konkretnych „kategorii” mogą wystąpić błędy. Na przykład oprogramowanie do eksploracji danych może błędnie wskazać na **niepoprawną korelację** między orientacją seksualną i wiarygodnością kredytową, zgodnie z którą wśród osób homoseksualnych występuje większe prawdopodobieństwo wystąpienia opóźnień przy spłacie pożyczek. W wyniku takiej błędnej kategoryzacji osoby homoseksualne mogą mieć problemy z otrzymaniem pożyczki bankowej. Osoba homoseksualna nie tylko staje się ofiarą niekorzystnego traktowania, ale decyzję oparto na błędnej informacji, czego nie jest świadomy. Wracając do powyższego przykładu odzieży, możliwa jest także **błędna interpretacja kategorii**. Chociaż większość osób noszących pewną markę i pewien rodzaj odzieży stanowią dziewczęta w wieku 16-19 lat, nie należy rozumieć, że wszystkie dziewczęta w wieku 16-19 lat ubierają się w ten sposób. Innymi słowy istnieją liczne osoby stanowiące wyjątki od reguły. Ogólne zgromadzone profile grupowe mogą zatem służyć dyskryminacji osób, które nie zachowują się zgodnie z profilem ogólnym. Dlatego specjaliści domagają się prawa do „poprawiania danych”

⁽³⁾ DINANT ET AL. (2009), s. 3.

(możliwości poprawienia informacji), w przypadku gdy decyzje podejmuje się automatycznie na podstawie profilu ⁽⁴⁾).

- b. Przykłady te ilustrują zawarty w nich drugi problem. Jest nim zbieranie informacji, które uważa się za szczególnie chronione, na przykład: rasa, pochodzenie etniczne, orientacja seksualna, płeć, wyznanie, niepełnosprawność lub wiek. Osoby należące do mniejszości określonych tymi cechami są obecnie chronione przepisami dotyczącymi zwalczania dyskryminacji. Jeżeli cechy te wykorzystane są jako podstawę profilowania, istnieje duże ryzyko dyskryminacji osób należących do tych grup. Dzieje się tak dlatego, że profilowanie polega na czynieniu założeń dotyczących zachowania osób na podstawie konkretnej identyfikowalnej cechy. Jeżeli na przykład próbujemy profilować na podstawie rasy, jesteśmy gotowi założyć, że wiele osób z danej rasy ma podobne preferencje, opinie lub zachowania. Z uwagi na możliwość niewłaściwego stosowania tego rodzaju profilowania, szereg specjalistów ds. ochrony danych opowiada się za ogólnym zakazem zbierania danych szczególnie chronionych, takich jak rasa, pochodzenie etniczne lub religia. Jeżeli z zasady informacje te nie znajdują się w magazynach danych, zniknie ryzyko tworzenia dyskryminujących profili ⁽⁵⁾.

 Profilowanie może pozwolić przedsiębiorstwom na lepsze dostosowanie ich usług i określenie grup docelowych produktów przez wykorzystanie charakterystyk klientów, które dostarczają im informacji o ich preferencjach i zachowaniach.

Może ono być samo w sobie wartościowym narzędziem, ale istnieje niebezpieczeństwo popełnienia błędów przy łączeniu niektórych cech z niektórymi preferencjami lub zachowaniami.

Istnieje również ryzyko, że profile stworzone w oparciu o cechy takie jak rasa, pochodzenie etniczne lub religia mogą powodować powstawanie szkodliwych i niezgodne z prawdą stereotypów i prowadzić do dyskryminacji.

Następna część przewodnika poświęcona jest stosowaniu profilowania przez organy ścigania.

⁽⁴⁾ DINANT ET AL. (2009), s. 32.

⁽⁵⁾ DINANT ET AL. (2009), s. 33.

1.2. Profilowanie w kontekście działań organów ścigania

Niniejszy przewodnik ogranicza się do rozpatrywania profilowania w kontekście ogólnych działań policji, w tym wykonywania uprawnień w zakresie zwalczania terroryzmu. Nie porusza kwestii profilowania w dziedzinie imigracji, azylu ani odprawy celnej, w przypadku których narodowość (a zatem także rasa, pochodzenie etniczne lub religia) może mieć różne znaczenie przy podejmowaniu decyzji. Profilowanie może wystąpić, gdy funkcjonariusz wykonuje uprawnienia, przy których wpływ na typowanie danej osoby mogą mieć względy rasowe, etniczne lub religijne. Omawiane uprawnienia mogą obejmować:

- kontrole tożsamości
- zatrzymania i rewizje pieszych i pojazdów
- masowe zatrzymania i rewizje
- rozpraszanie grup
- wydawanie ostrzeżeń, aresztowania i zatrzymania
- obławy
- działania w zakresie nadzoru
- eksplorację danych
- działania antyradikalizacyjne

Niniejszy przewodnik skoncentruje się na wykorzystywaniu profilowania przy wykonywaniu uprawnień w zakresie zatrzymania i rewizji.

1.2.1. Profilowanie przez organy ścigania

W kontekście organów ścigania profilowanie może być, samo w sobie, uzasadnioną techniką dochodzeniową⁽⁶⁾. Profilowanie można stosować w celu rozwiązywania spraw popełnionych już przestępstw lub zapobiegania popełnianiu przestępstw w przyszłości. Technika ta znana jest jako profilowanie kryminalne.

*** Profilowanie kryminalne to stosowanie abstrakcyjnych wskaźników dotyczących cech fizycznych, wyglądu lub zachowania (takich jak pochodzenie etniczne, sposób ubierania**

⁽⁶⁾ M. Scheinin definiuje profilowanie „jako systematyczne kojarzenie zestawu cech fizycznych, behawioralnych lub psychologicznych z konkretnymi przestępstwami i stosowanie ich jako podstawy podejmowania decyzji przez organy ścigania”; zob. SCHEININ (2007), ust. 33.

się, odwiedzane miejsca), które tworzą podstawę działań organów ścigania (takich jak zatrzymanie i rewizja, aresztowanie, odmowa dostępu do niektórych obszarów).

Profile oparte na konkretnych informacjach wywiadowczych

Profilowanie jest oczywiście uzasadnionym narzędziem zatrzymywania osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa, kiedy już go dokonano. Korzystanie z profilu, który wymienia cechy właściwe konkretnym podejrzanym jako z narzędzia pomagającego w ich zatrzymaniu uważa się powszechnie za „zdroworozsądkowe” podejście do ochrony porządku publicznego. Opiera się na dowodach zgromadzonych w związku z konkretnym zdarzeniem lub łańcuchem zdarzeń. Ten rodzaj „profilu” można nazwać dokładniej „opisem podejrzanego”. Im dokładniejszy lub bardziej szczegółowy jest profil, tym mniejsze jest prawdopodobieństwo, że będzie opierał się na szerokich kategoriach rasy, pochodzenia etnicznego lub religii i że będzie dyskryminujący (zobacz poniżej).

Profile nieoparte na konkretnych informacjach wywiadowczych

Profilowanie może być także uzasadnionym i przydatnym narzędziem służącym identyfikacji osób, które mogą popełniać przestępstwo w sposób „ukryty” (np. ukrywając przedmioty zakazane) lub mogą popełnić przestępstwo w przyszłości (np. udają się gdzieś w celu dokonania rabunku). Opiera się na przemyślanych założeniach wywodzących się z doświadczenia i szkolenia **skoncentrowanych na zachowaniu**, a nie na cechach rasowych, etnicznych czy religijnych. Funkcjonariusze mogą na przykład korzystać z profili, które zalecają im poszukiwanie osób, które wielokrotnie odwiedzają konkretne miejsca, spotykają się i przed rozstaniem wymieniają torbami, zachowują się nieobliczalnie lub nerwowo lub wielokrotnie dokonują dużych zakupów płacąc jedynie gotówką. Profile, których mocną podstawę stanowią rodzaje zachowań, można rzadziej uznać za dyskryminujące ze względu na rasę, pochodzenie etniczne lub religię (zobacz poniżej).

Jak pokaże dalsza część profilowanie może stać się problematyczne, jeżeli nie istnieją konkretne informacje wywiadowcze pomagające zidentyfikować poszczególnych podejrzanych, a profile opierają się na szerokich cechach, takich jak rasa, pochodzenie etniczne lub religia, a nie na zachowaniu. Jeżeli policja zazwyczaj kojarzy mniejszości pochodzące z konkretnych środowisk rasowych, etnicznych lub religijnych z zachowaniem przestępczym, wówczas profilowanie może stać się dyskryminujące. Dzieje się tak dlatego, że decyzję dotyczącą

podjęcia działań przez policję uwarunkowują rasa, pochodzenie etniczne lub religia danej osoby, a nie istotniejsze czynniki związane z zachowaniem. Stosowanie profilowania w sposób dyskryminujący ze względu na rasę jest nie tylko niezgodne z prawem, ale także kwestionowane jako nieskuteczny sposób zwalczania przestępczości (jak pokażą kolejne rozdziały).

Profilowanie może mieć miejsce na szczeblu organizacyjnym lub operacyjnym. Zidentyfikowanie niezgodnego z prawem dyskryminującego profilowania na szczeblu organizacyjnym jest stosunkowo łatwe. Ma miejsce na przykład gdy na wysokim szczeblu (rząd lub dowództwo) zostaną wydane wyraźne pisemne lub ustne rozkazy nakazujące funkcjonariuszom objęcie konkretnych grup działaniami związanymi z egzekwowaniem prawa.

Na szczeblu operacyjnym profilowanie może występować w bardziej subtelny sposób, ponieważ stereotypy lub uogólnienia oparte na rasie, pochodzeniu etnicznym lub religii mogą stosować poszczególni funkcjonariusze. Mogą one być świadomie motywowane osobistymi uprzedzeniami, ale też funkcjonariusze mogą nie być świadomi stopnia, w jakim stosują uogólnienia i stereotypy, które mogły się u nich rozwinąć (?).

1.2.2. Profilowanie przez „eksplorację danych”

Jak zauważono powyżej przewodnik skoncentruje się na profilowaniu etnicznym w kontekście wykonywania przez policję uprawnień w zakresie zatrzymywania i rewizji osób. Jednak aby osiągnąć pełnię obrazu zilustruje krótko, przez poniższe studium przypadku, w jaki sposób organy ścigania mogą wykorzystywać „eksplorację danych” i „magazyny danych” w podobny sposób jak podmioty prowadzące badania rynku lub zakłady ubezpieczeń (jak wspomniano powyżej).

W następstwie ataków z 11 września 2001 r. policja niemiecka przeprowadziła skomputeryzowane poszukiwania mające na celu znalezienie tak zwanych „uśpionych terrorystów”. Są to osoby, które odbyły szkolenie przygotowujące do ataków w przyszłości, ale na razie żyją włączone w główny nurt społeczeństwa i powstrzymują się od wszelkich działań, które mogą wywoływać podejrzenia. W tym celu władze stworzyły profil, szukając: mężczyzn w wieku 18-40 lat, którzy są lub byli studentami i którzy są muzułmanami urodzonymi w kraju znajdującym się na specjalnej liście 26 krajów lub przybywającymi z takiego kraju.

(?) „Tak jak inne praktyki systemowe, profilowanie rasowe może być świadome lub nieświadome, zamierzone lub niezamierzone. Profilowanie rasowe przez funkcjonariuszy policji może być nieświadome.”
The Queen v. Campbell (Królowa przeciwko Campbellowi), Sąd Quebeku (Wydział Karny), wyrok z dnia 27 stycznia 2005 r., pkt 34.

Poszukiwania prowadzono w latach 2001-2003 i wybrano prawie 32 000 osób, które spełniały wszystkie kryteria. W trakcie omawianego procesu w bazie danych przechowywano dane osobowe 200 000-300 000 osób. Skomputeryzowane poszukiwania nie doprowadziły jednak do ani jednego aresztowania.

W 2006 r. niemiecki Federalny Trybunał Konstytucyjny orzekł, że poszukiwanie oparte na profilach jest niezgodne z prawem. Uznano, że łamie indywidualne prawo samostanowienia w zakresie danych osobowych (art. 2 ust. 1 konstytucji) oraz art. 1 ust. 1 konstytucji dotyczący ochrony godności ludzkiej. Trybunał uznał, że zasadniczo eksploracja danych może być uzasadnionym narzędziem ochrony bezpieczeństwa narodowego, ale tak poważną ingerencję w prawa człowieka (która w szczególności stygmatyzowała muzułmanów pochodzących z innych krajów) można uzasadnić wyłącznie bliskim i konkretnym niebezpieczeństwem. W tym przypadku niebezpieczeństwem był hipotetyczny atak w przyszłości. Chociaż Trybunał nie rozpatrywał kwestii, czy samo profilowanie narusza zakaz dyskryminacji, decyzja pokazuje, że eksploracja danych może sama w sobie stać w sprzeczności z przepisami dotyczącymi ochrony prywatności i praw człowieka.

2. Dyskryminujące profilowanie etniczne

Media, obrońcy wolności obywatelskich, eksperci prawni i politycy powszechnie stosują termin „profilowanie etniczne”. Nie sprecyzowano jednak jego znaczenia i używa się go w różny sposób. Stosowanie terminu „profilowanie etniczne” w celu opisanego profilowania niezgodnego z prawem może wprowadzać w błąd, ponieważ rasę, pochodzenie etniczne lub religię można stosować w profilu nie łamiąc prawa. Rozdział ten wyjaśnia, w jakich przypadkach profilowanie obejmujące czynniki takie jak rasa, pochodzenie etniczne i religia jest niezgodne z prawem. Do opisanego takiej sytuacji stosowany będzie termin „dyskryminujące profilowanie etniczne”.

Dyskryminujące profilowanie etniczne wiąże się z:

- mniej korzystnym traktowaniem osoby, która znajduje się w podobnej sytuacji jak inni (innymi słowy „dyskryminowanie”), np. wykonywanie przez policję uprawnień w zakresie zatrzymania i rewizji;
- podjęciem decyzji o wykonaniu przez policję uprawnień w oparciu jedynie lub głównie o rasę, pochodzenie etniczne lub religię danej osoby.

Poniżej znajduje się szczegółowe wyjaśnienie, czym jest dyskryminacja. Pojęcie to zostanie następnie zastosowane do profilowania.

2.1. Co rozumiemy przez „dyskryminację”?

Dyskryminacja w kontekście profilowania to zwykle dyskryminacja „bezpośrednia”, którą łatwo zidentyfikować, ponieważ polega na **zróznicowanym traktowaniu** opartym na **nieuzasadnionych podstawach**. Zgodnie z dyrektywą w sprawie równości rasowej ⁽⁸⁾, która jest jednym z kluczowych instrumentów prawnych regulujących tę kwestię, dyskryminacja „ma miejsce, gdy ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne osoba traktowana jest mniej przychylnie niż traktuje się, traktowano lub traktowano by inną osobę w podobnej sytuacji.” Jej typowym przykładem byłoby zatrzymanie członka mniejszości etnicznej w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa, *wyłącznie lub głównie* z powodu jego przynależności do tej mniejszości etnicznej.

⁽⁸⁾ Art. 2 dyrektywy Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne Dz.U. L 180 z 2000, s. 22.

Dyskryminacja może być także „pośrednia”. Zagadnienie to zostanie omówiona poniżej w części 2.5.

2.1.1. Zróznicowane traktowanie

Zróznicowane traktowanie nie jest samo w sobie nieakceptowalne. Każdy ma swoje preferencje i dokonuje wyborów w oparciu o nie, niezależnie, czy wiążą się one z głębokim przekonaniem, czy opierają się na kapryśkach. Różnimy się w dokonywanych na co dzień wyborach dotyczących tego, na jakich zasadach lub z kim się spotykamy, a także w bardziej podstawowych aspektach naszego życia, takich jak wybór żywności, odzieży i tego gdzie i jak dokonujemy zakupów. Nasze motywacje mogą nawet opierać się na uprzedzeniach uznawanych za szkodliwe społecznie, takich jak seksizm lub rasizm.

Prawo raczej nie ingeruje w nasze wybory, kiedy ich charakter jest całkowicie osobisty. Na przykład decyzję kobiety, aby nie pobierać lekcji nauki jazdy od mężczyzny, ponieważ uważa mężczyzn za agresywnych i nieprzyjemnych, można uznać za seksistowską, ale nie jest ona prawnie karalna, o ile wybór taki jest ograniczony do sfery życia prywatnego. Jeśli jednak miałyby miejsce sytuacja, w której kobieta będąca instruktorem jazdy nie przyjmowałaby żadnego ucznia płci męskiej z tych samych powodów, mogłoby to zostać uznane za postępowanie dyskryminujące, wchodzące w sferę publiczną.

2.1.2. Nieuzasadnione podstawy

Zróznicowane traktowanie oznacza traktowanie kogoś w inny (mniej korzystny) sposób niż pozostałe osoby znajdujące się we względnie podobnej lub porównywalnej sytuacji. Nie jest ono dozwolone w kontekście publicznym i gdy opiera się na „zakazanych” powodach wyraźnie wymienionych w dyrektywach dotyczących niedyskryminacji. Powody te obejmują: rasę lub pochodzenie etniczne, wiek, niepełnosprawność, orientację seksualną, płeć i wyznanie. Przewodnik skoncentruje się na powodach kojarzonych z profilowaniem etnicznym: rasie, pochodzeniu etnicznym lub religii.

Na przykład gdy policja traktuje jedną osobę inaczej niż pozostałe osoby będące w podobnej sytuacji i jedynym lub głównym powodem takiego traktowania jest jej pochodzenie etniczne lub religia, stanowi to niedopuszczalną dyskryminację. Bardzo trudno jednak, prawnie i w praktyce, określić, czy dana decyzja została podjęta *wyłącznie* ze względu na pochodzenie etniczne i religię bez uwzględnienia przy tym możliwie innych istotnych okoliczności. W kolejnych podrozdziałach przeanalizowano tę kwestię i podjęto próbę sprostania jej złożoności.

2.2. W jaki sposób dyskryminacja przejawia się w profilowaniu etnicznym?

Istnieje ustalona zasada prawa międzynarodowego, zgodnie z którą **bezpośrednia dyskryminacja ze względu na rasę, pochodzenie etniczne lub religię nie może być nigdy usprawiedliwiona ani zgodna z prawem**. Zakaz bezpośredniej dyskryminacji ma tak zasadnicze znaczenie, że zgodnie z prawem międzynarodowym nie można jej stosować nawet w sytuacjach nadzwyczajnych ⁽⁹⁾. Zakaz ten obejmuje również przypadki istotnych zagrożeń bezpieczeństwa.

W chwili wydawania niniejszego przewodnika nie wydaje się, aby żaden z sądów na szczeblu europejskim miał do tej pory możliwość wydać wyrok **wyraźnie** dotyczący koncepcji profilowania etnicznego w kontekście organów ścigania. Jednak w ostatnich latach na szczeblu krajowym i międzynarodowym odbył się szereg spraw sądowych dotyczących osób, które zostały poddane kontroli przez policję lub urzędników zajmujących się kwestiami imigracyjnymi. Sprawy te zobrazowały konkretne zasady dotyczące profilowania i ilustrują poniższą dyskusję.

Sprawa z 2009 r., w której Komitet Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych uznał za niezgodną z prawem dyskryminację w formie profilowania rasowego – choć termin ten nie pojawia się bezpośrednio w wyroku – to sprawa *Rosalind Williams Lecraft* przeciwko Hiszpanii. Wyrok ma szczególne znaczenie, ponieważ po raz pierwszy organ na poziomie ONZ wydał wyrok potencjalnie prowadzone przez policję kontrole tożsamości oparte na pochodzeniu rasowym i etnicznym. W sprawie tej skarżąca została zatrzymana przez funkcjonariusza policji na peronie kolejowym w Hiszpanii i została poproszona o okazanie dokumentów tożsamości. Na pytanie zadane funkcjonariuszowi policji, dlaczego na peronie wylegitymowano tylko ją, otrzymała następującą odpowiedź „Ponieważ jesteś czarna”. Komitet Praw Człowieka uznał, że choć zasadniczo istnieją podstawy do prowadzenia kontroli tożsamości w trosce o bezpieczeństwo publiczne, w ramach zapobiegania przestępstwom i monitorowania nielegalnej imigracji, „przy wykonywaniu takich kontroli fizyczne lub etniczne cechy docelowych osób nie powinny być uznawane przez policję za oznakę ich ewentualnego nielegalnego statusu w państwie. Nie powinno się również prowadzić kontroli tożsamości tylko wśród osób z pewnymi cechami fizycznymi lub etnicznymi. Byłoby to nie tylko ze szkodą dla godności osób legitymowanych, ale również przyczyniałoby się do rozpowszechniania ksenofobicznych postaw wśród ogółu społeczeństwa; byłoby również niespójne ze skuteczną polityką zwalczania dyskryminacji rasowej” ⁽¹⁰⁾.

⁽⁹⁾ Artykuł 4 ust. 1 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych (ICCPR). Zob. UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS COMMITTEE (2001), ust. 8; SCHEININ (2007), ust. 41.

⁽¹⁰⁾ Sprawa *Rosalind Williams Lecraft v Spain* (*Rosalind Williams Lecraft przeciwko Hiszpanii*) Comm nr 1493/2006 z dnia 30 lipca 2009 r. pkt 7.2. Perspektywa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – zob. sprawa *Timishev v Russia* (*Timiszew przeciwko Rosji*), nr 55762/00 z dnia 13 grudnia 2005 r., którą omówiono poniżej.

Wyobraźmy sobie operację zwalczania terroryzmu w kontekście profilowania:

W europejskiej stolicy policję upoważniono do zatrzymania i rewizji każdej osoby, która zdaniem funkcjonariuszy może być zaangażowana w działalność terrorystyczną. Nie ma żadnych konkretnych informacji wywiadowczych na temat osób zaangażowanych w ewentualne ataki, oprócz przekonania, że zagrożenie pochodzi od grupy związanej z Al-Kaidą. Funkcjonariusze policji zatrzymują mężczyzn wyglądających na „muzułmanów” lub na osoby pochodzące z Indii, Pakistanu lub Bangladeszu ⁽¹⁾, znacznie częściej niż osoby z innych grup etnicznych, ponieważ jest to zgodne z profilem terrorystów, który otrzymali od swoich dowódców.

Na podstawie zasad ustalonych przez prawo międzynarodowe i różnych spraw sądowych w odniesieniu do powyższego scenariusza można stwierdzić co następuje: w przypadku gdy funkcjonariusze zatrzymują osoby, a ich wybór opiera się wyłącznie lub głównie na ich rasie, pochodzeniu etnicznym lub religii, jest to równoważne z dyskryminacją bezpośrednią i niezgodne z prawem. „Główny powód” oznacza, że funkcjonariusz nie zatrzymałby tej osoby, gdyby nie chodziło o jej rasę, pochodzenie etniczne lub religię. Chociaż rasa, pochodzenie etniczne lub religia może być **jednym** z czynników uwzględnianych przez funkcjonariusza, **nie może stanowić wyłącznego lub głównego powodu** zatrzymania. Kwestia ta zostanie szerzej wyjaśniona poniżej.

Zatrzymanie i rewizja osoby w przypadku, gdy jedynym lub głównym powodem takiego działania są jej rasa, pochodzenie lub religia, jest równoważne z dyskryminacją bezpośrednią i niezgodne z prawem ⁽¹²⁾.

⁽¹⁾ W języku angielskim używa się określenia „Asians” (tu: Azjaci) dla opisania osób z Indii, Bangladeszu i Pakistanu

⁽¹²⁾ Zasada ta nie jest bezpośrednim cytatem z orzecznictwa, wynika raczej z wniosków zawartych w istotnych decyzjach dotyczących tej kwestii. Zob. np. Europejski Trybunał Praw Człowieka w sprawie *Timishev v Russia (Timiszew przeciwko Rosji)*, pkt 58: „Trybunał uważa, że we współczesnym społeczeństwie demokratycznym zbudowanym na zasadach pluralizmu i poszanowaniu różnych kultur nie można obiektywnie uzasadnić żadnej różnicy w traktowaniu, która opiera się wyłącznie lub w przeważającej mierze na pochodzeniu etnicznym danej osoby”. Analogicznie zob. Europejski Trybunał Praw Człowieka w sprawie *Abdulaziz, Cabales and Balkandali v UK (Abdulaziz, Cabales i Balkandali przeciwko Zjednoczonemu Królestwu)* nr 9214/80 z dnia 28 maja 1985 r., pkt 78. Zob. także w tej kwestii: Komitet Praw Człowieka ONZ w sprawie *Rosalind Williams Lecraft v Spain (Rosalind Williams Lecraft przeciwko Hiszpanii)* Comm nr 1493/2006 z dnia 30 lipca 2009 r., pkt 7.2; CERD (Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej) (2002), wnioski końcowe, pkt 9; CERD (2005), pkt 20. Zob. także: Lord Hope w UKHL R (on the application of *Gillan et al. v Commissioner of the Metropolitan Police et al.*) (R (na wniosek *Gillan et al. przeciwko Komisarzowi Metropolitan Police (policji londyńskiej) et al.*) [2006] UKHL 12, pkt 44; Baronessa Hale w UKHL R v *Immigration Officer at Prague Airport et al., ex p. European Roma Rights Centre et al. (R przeciwko urzędnikowi imigracyjnemu na lotnisku w Pradze et al., ex p. Europejskie Centrum Praw Romów et al.)* [2004] UKHL 55, pkt 73.

2.3. Dlaczego dyskryminujące profilowanie etniczne jest niezgodne z prawem?

Profilowanie etniczne jest niezgodne z prawem, ponieważ może przyczyniać się do pogorszenia relacji między różnymi grupami w społeczeństwie i narusza godność ludzką. Jest szkodliwe dla społeczeństwa, ponieważ może wywoływać napięcia i nieufność między różnymi społecznościami; narusza również godność ludzką, ponieważ lekceważy odrębność każdej osoby. Prawo wymaga indywidualnego traktowania każdej osoby. Chociaż prawdą może być, że islamscy ekstremiści teryści związani z danym zagrożeniem wyglądają zwykle na muzułmanów lub na osoby pochodzące z Indii, Pakistanu lub Bangladeszu, nie może to prowadzić do założeń, że wszyscy muzułmanie lub wszystkie osoby wyglądające na Azjatów są terrorystami⁽¹³⁾. Jak ujął to lord Hope (lord prawa w Izbie Lordów w Wielkiej Brytanii wydając wyrok w sprawie *Gillan*):

„Uznanie za niezgodne z prawem dyskryminowania ze względów rasowych przez organ publiczny ma pokazać, że wrażenia dotyczące zachowania niektórych osób z grupy rasowej mogą nie być prawdziwe dla całej grupy.”⁽¹⁴⁾

Z podobnych powodów dyskryminujące profilowanie etniczne można także uznać za przynoszące efekty odwrotne do zamierzonych. Jeżeli działania podejmuje się na podstawie niezgodnego z prawem profilowania, może to spowodować wzrost napięć na tle rasowym oraz podsycenie niechęci mniejszości wobec policji i większości społeczeństwa. W tym względzie sięc niezależnych ekspertów Unii Europejskiej ds. praw podstawowych zauważyła:

„Skutki różnego traktowania osób znajdujących się w podobnej sytuacji w zależności od ich domniemanej rasy lub ich pochodzenia etnicznego mają

⁽¹³⁾ Lord Hope, wyjaśniając ten punkt w sprawie *Gillan* odwołuje się do oświadczenia baronessy Hale dotyczącego polityki urzędników imigracyjnych polegającej na traktowaniu podróźnych narodowości romskiej z większą podejrzliwością (pod kątem tego, czy zamierzają ubiegać się o azyl po przyjeździe do Wielkiej Brytanii) niż innych podróźnych. Baronessa Hale stwierdziła, że urzędnik „może działać w oparciu o założenia dotyczące członków (...) omawianej grupy rasowej, które są często prawdziwe i które, w przypadku ich prawdziwości, stanowiłyby dobry powód przedmiotowego mniej korzystnego traktowania. Ale to, co może być prawdą w odniesieniu do grupy, może nie być prawdą w odniesieniu do znacznej liczby osób w tej grupie”. UKHL *R v Immigration Officer at Prague Airport et al*, ex p. *European Roma Rights Centre et al. (R przeciwko urzędnikowi imigracyjnemu na lotnisku w Pradze et al., ex p. Europejskie Centrum Praw Romów et al.)* [2004] UKHL 55, pkt 82. Baronessa Hale cytuje J. Hartmana w *Equal Opportunities Commission v Director of Education (Komisja ds. Równych Szans przeciwko dyrektorowi ds. kształcenia)* [2001] HKLRD 690, pkt 86.

⁽¹⁴⁾ Wyrok lorda Hope w sprawie *R (on the application of Gillan et al.) v Commissioner of the Metropolitan Police et al. (R (na wniosek Gillan et al.) przeciwko komisarzowi Metropolitan Police et al.)* [2006] UKHL 12, pkt 44. Zob. wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w tej sprawie: *Gillan and Quinton v. United Kingdom (Gillan i Quinton przeciwko Zjednoczonemu Królestwu)* nr 4158/05 z dnia 12 stycznia 2010 r.

[tak] (...) daleko posunięte konsekwencje w postaci budowania podziałów i niechęci, powstawania stereotypów i nadmiernej kryminalizacji niektórych kategorii osób, co z kolei ugruntowuje stereotypowe skojarzenia między przestępczością i pochodzeniem etnicznym, że zróżnicowane traktowanie na tej podstawie powinno się w zasadzie uważać za niezgodne z prawem we wszystkich okolicznościach.”⁽¹⁵⁾

Zepsute stosunki ze społeczeństwem mogą mieć także negatywny wpływ na pracę wywiadowczą i inne formy współpracy ze społecznościami mniejszościowymi. Kwestia ta zostanie omówiona poniżej.

2.4. Profilowanie zgodnie z prawem

Jak zauważyliśmy w poprzednim rozdziale, stosowanie profilu samo w sobie nie jest niezgodne z prawem i jest uzasadnionym narzędziem organów ścigania. W następnej części przeanalizowane zostanie znaczenie tej kwestii dla organów ścigania i wyjaśniona zostanie różnica między zgodnymi z prawem i niezgodnymi z prawem działaniami organów ścigania lub działaniami w kontekście profilowania etnicznego.

Aby wykonywanie uprawnień w zakresie zatrzymywania i rewizji było zgodne z prawem musi opierać się na profilu, który nie dotyczy wyłącznie rasy, pochodzenia etnicznego czy przekonań religijnych⁽¹⁶⁾. Nie oznacza to, że należy pomijać rasę, pochodzenie etniczne czy religię. Jednak wszystkich obywateli należy traktować w ten sam sposób, chyba że istnieje konkretny powód do traktowania kogoś w inaczej. W tym względzie Europejski Kodeks Etyki Policyjnej stanowi, że:

„Policja wykonuje swoje zadania w sposób uczciwy, kierując się w szczególności zasadami bezstronności i niedyskryminacji.”⁽¹⁷⁾

⁽¹⁵⁾ E.U. NETWORK OF INDEPENDENT EXPERTS ON FUNDAMENTAL RIGHTS (2006), pkt 54.

⁽¹⁶⁾ Ma to zastosowanie nawet w przypadku przyznania funkcjonariuszom uprawnień, które wydają się bardzo szerokie. Na przykład art. 44-47 brytyjskiej ustawy o terroryzmie z 2000 r. umożliwiają wydanie zezwolenia na zatrzymanie każdego w celu przeprowadzenia rewizji w poszukiwaniu niektórych przedmiotów bez potrzeby wystąpienia uzasadnionego podejrzenia, że popełniono przestępstwo. Izba Lordów Wielkiej Brytanii stwierdziła jednak, że uprawnienie to należy nadal wykonywać zgodnie z zasadą niedyskryminacji. *R (on the application of Gillan et al.) v Commissioner of the Metropolitan Police et al.* (R (na wniosek Gillan et al.) przeciwko Komisarzowi Metropolitan Police et al.) [2006] UKHL 12. Zob. również wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w tej sprawie: *Gillan and Quinton v. United Kingdom (Gillian i Quinton przeciwko Zjednoczonemu Królestwu)* nr 4158/05 z dnia 12 stycznia 2010 r.

⁽¹⁷⁾ COMMITTEE OF MINISTERS OF THE COUNCIL OF EUROPE (2001), pkt 40.

Może się zdarzyć, że pochodzenie etniczne, rasa lub przekonania religijne będą jednym z powodów, które zaalarmują funkcjonariusza, ale musi on mieć inny punkt oparcia. Jaki będzie ten „inny punkt oparcia”, zależy od wymogów prawa krajowego. Zwykły punkt wyjścia wymaga istnienia „rozsądnych podstaw” dla powstania „podejrzenia” (np. opartych na podejrzanym lub nietypowym zachowaniu w danym kontekście) ⁽¹⁸⁾. W niektórych przypadkach istnieją niższe standardy, które umożliwiają wykonywanie uprawnień na podstawie intuicji zawodowej ⁽¹⁹⁾.

Oczywiście zatrzymanie i rewizja osoby, która należy do mniejszości etnicznej, rasowej lub religijnej, niekoniecznie są niezgodne z prawem. Niekiedy pochodzenie etniczne, rasa lub religia będą uzasadnionym czynnikiem, który funkcjonariusze powinni wziąć pod uwagę. Wyobraźmy sobie na przykład, że dostępne informacje wywiadowcze sugerują, że w konkretnej części miasta dojdzie do rabunku, którego dokona organizacja przestępcza wywodząca się z Chin. W tych okolicznościach funkcjonariusze mogą w sposób uzasadniony uznać wygląd związany z rasą za mający znaczenie dla określenia, czy daną osobę można uznać za potencjalnego podejrzanego ⁽²⁰⁾. Prawo wymaga jednak, aby istniał inny powód niż rasa danej osoby, w oparciu o który funkcjonariusz potraktował ją inaczej niż pozostałych obywateli. Powód musi odnosić się do tej konkretnej osoby ⁽²¹⁾. Może być nim podejrzenie zachowanie lub posiadanie przy sobie niezwykłego przedmiotu lub wyróżnianie się w inny sposób ⁽²²⁾. Może istnieć dokładny opis podejrzanego pasujący do tej osoby. Ważne jest, aby pochodzenie etniczne, rasa lub religia tej osoby nie były jedynym lub głównym powodem zatrzymania i rewizji lub innych działań policji.

⁽¹⁸⁾ COMMITTEE OF MINISTERS OF THE COUNCIL OF EUROPE (2001), pkt 40.

⁽¹⁹⁾ Lord Brown w UKHL w sprawie *R (on the application of Gillan et al.) v Commissioner of the Metropolitan Police et al.* (*R (na wniosek Gillan et al.) przeciwko komisarzowi Metropolitan Police et al.*) [2006] UKHL 12, pkt 78-79.

⁽²⁰⁾ Baronessa Hale, UKHL w sprawie *R v Immigration Officer at Prague Airport et al.*, *ex p. European Roma Rights Centre et al.* (*R przeciwko urzędnikowi imigracyjnemu na lotnisku w Pradze et al., ex p. Europejskie Centrum Praw Romów et al.*) [2004] UKHL 55, pkt 92. Podobnie lord Scott w sprawie *R (on the application of Gillan et al.) v Commissioner of the Metropolitan Police et al.* (*R (na wniosek Gillan et al.) przeciwko Komisarzowi Metropolitan Police et al.*) [2006] UKHL 12, pkt 80, 81, 45.

⁽²¹⁾ „Jedną rzeczą jest przyjęcie, że pochodzenie etniczne osoby stanowi część (niekiedy bardzo ważną) jej profilu, a całkiem inną (oczywiście niedopuszczalną) profilowanie jedynie w odniesieniu do jej pochodzenia etnicznego. Podejmując decyzję, czy wykonywać uprawnienia w zakresie zatrzymania i rewizji funkcjonariusze policji muszą oczywiście uwzględniać także inne czynniki.” Lord Brown w UKHL w sprawie *R (on the application of Gillan et al.) v Commissioner of the Metropolitan Police et al.* (*R (na wniosek Gillan et al.) przeciwko Komisarzowi Metropolitan Police et al.*) [2006] UKHL 12, pkt 91.

⁽²²⁾ Lord Scott w UKHL w sprawie *R (on the application of Gillan et al.) v Commissioner of the Metropolitan Police et al.* (*R (na wniosek Gillan et al.) przeciwko Komisarzowi Metropolitan Police et al.*) [2006] UKHL 12, pkt 67.

Nie oznacza to, że w niektórych okolicznościach funkcjonariusze nie będą mogli zatrzymywać jedynie osób należących do konkretnej rasy lub grupy religijnej, dopóki nie opiera się to wyłącznie na ich rasie, pochodzeniu etnicznym lub religii. Rozważmy na przykład sytuację, która dotyczyła grupy nielegalnych imigrantów, wszystkich „niebiałych”, którzy postanowili zająć budynek publiczny na znak protestu przeciwko odmowie przyznania im zezwoleń na pobyt. Osoby te otwarcie sprzeciwiały się nieuznaniu ich pobytu za zgodny z prawem poprzez przyznanie zezwolenia. Policja ewakuowała budynek i zatrzymała jedynie protestujące osoby, z których wszystkie okazały się „niebiałe”. Chociaż policja zatrzymała jedynie osoby „niebiałe”, nie oznacza to koniecznie, że jest winna dyskryminacji rasowej lub etnicznej. Miała bowiem inne powody, by przypuszczać, że osoby te mogły popełnić przestępstwo (polegające na nielegalnym pobycie). Podstawa tego przypuszczenia związana była z przyznaniem się do winy danych osób. Powodem innego traktowania niż traktowanie pozostałych obywateli była obiektywnie różna sytuacja, ponieważ dane osoby same przyznały, że przybywają tam nielegalnie ⁽²³⁾.

Wyobraźmy sobie niewielką zmianę w tej sytuacji: żaden z protestujących nie przyznał otwarcie, że popełnił przestępstwo. Gdyby funkcjonariusze zatrzymali podczas ewakuacji budynku wszystkie osoby niebędące rasy białej jedynie z powodu faktu, że nie należą do rasy białej, byłoby to równoważne dyskryminacji. Funkcjonariusze musieliby wykazać inne podstawy podejrzeń wobec tych osób, np. ich zachowanie ⁽²⁴⁾.

Rozważmy drugi przykład. W następstwie serii brutalnych napadów rabunkowych w Wiedniu w Austrii dokonanych rzekomo przez dwóch ciemnoskórych sprawców, funkcjonariuszom organów ścigania rozkazano zatrzymywać wszystkich czarnoskórych mężczyzn widzianych w grupach w celu przeprowadzenia kontroli tożsamości. W wyniku publicznych protestów rozkaz zawężono do „czarnoskórych Afrykańczyków, w wieku ok. 25 lat i mających 170 cm wzrostu, szczupłych, noszących (...) kurtki puchowe” ⁽²⁵⁾. Jednego dnia policja zatrzymała i zrewidowała 136 czarnoskórych mężczyzn, ale w przypadku żadnego z nich nie stwierdzono związku z rabunkami ⁽²⁶⁾.

⁽²³⁾ Sprawa *Cissé v France* (*Cissé przeciwko Francji*) (dopuszczalność) nr 51346/99 z dnia 16 stycznia 2001 r. w Europejskim Trybunale Praw Człowieka dotyczy takiego przypadku.

⁽²⁴⁾ Podobnego przypadku dotyczy sprawa *Rosalind Williams Lecraft v Spain* (*Rosalind Williams Lecraft przeciwko Hiszpanii*) w Komitecie Praw Człowieka ONZ Comm nr 1493/2006 z dnia 30 lipca 2009 r., kiedy funkcjonariusz zatrzymał kobietę tylko dlatego, że była ona czarnoskóra i automatycznie podejrzana o bycie nielegalną imigrantką, pomimo że funkcjonariusz nie miał żadnego innego powodu, aby tak uważać.

⁽²⁵⁾ E.U. NETWORK OF INDEPENDENT EXPERTS ON FUNDAMENTAL RIGHTS (2006), s. 48.

⁽²⁶⁾ AMNESTY INTERNATIONAL (2009), s. 35.

Zatrzymywanie osób na podstawie pierwotnego opisu podejrzanego można uznać za przykład dyskryminacji bezpośredniej, zaś zastosowania drugiego profilu raczej nie można uznać za taką dyskryminację. Pochodzenie etniczne podejrzanego odgrywa oczywiście ważną rolę w zidentyfikowaniu go. Nie może jednak stanowić jedynej podstawy środków podejmowanych przez organy ścigania w stosunku do tej osoby. Z obserwacji powyższych przypadków wynika, że „podejrzenie”, które musi powstać, aby policja podjęła działania (niezależnie czy jest to wymóg istnienia „rozsądnych podstaw” czy mniejsze wymagania), należy opierać na zachowaniu osoby lub podobnym czynniku, który ją wyróżnia, a nie na cechach takich jak rasa, pochodzenie etniczne czy religia.

*** Profilowanie zostanie uznane za dyskryminujące (a zatem niezgodne z prawem), jeżeli policja wykona swoje uprawnienia w odniesieniu do osób jedynie lub głównie z powodu ich rasy, pochodzenia etnicznego lub religii.**

W celu uniknięcia uznania decyzji za dyskryminującą każda decyzja dotycząca wykonania przez policję uprawnień powinna opierać się na czynnikach innych niż rasa, pochodzenie etniczne lub religia danej osoby, nawet gdy rasa, pochodzenie etniczne lub religia mają znaczenie przy konkretnej operacji lub działaniu.

Wymóg istnienia dodatkowych czynników wyróżniających konkretną osobę gwarantuje, że funkcjonariusze nie stosują procedury lub działań, które łączą automatycznie rasę, pochodzenie etniczne lub religię z zachowaniem przestępczym.

Opierając „rozsądne podstawy” do zidentyfikowania podejrzanego na czynnikach behawioralnych, które wyróżniają konkretną osobę, ogranicza się ryzyko prowadzenia dyskryminującego profilowania etnicznego.

2.5. Dyskryminacja pośrednia w kontekście profilowania etnicznego

W przypadku gdy funkcjonariusze posiadają nakaz lub, z powodu świadomych lub podświadomych uprzedzeń, sami postanowią zatrzymać osoby na podstawie ich rasy, pochodzenia etnicznego lub religii zachodzi dyskryminacja bezpośrednia. Zastosowane kryterium (nawet jeżeli ma tylko formę osobistego

uprzedzenia) przy podejmowaniu decyzji o innym potraktowaniu osoby jest w sposób oczywisty nieuzasadnione. Jednak możliwa jest także dyskryminacja pośrednia. Dyskryminacja pośrednia obejmuje: ⁽²⁷⁾

- a. stosowanie zasady, która jest pozornie neutralna (np. zatrzymywanie co dziesiątego samochodu w miejscowości X w godzinach 21:00-01:00),
- b. która jednak w rzeczywistości ma bardziej negatywny wpływ na jedną konkretną grupę etniczną, rasową lub religijną w porównaniu z innymi grupami (np. 60 % ludności miejscowości X jeżdżącej samochodem w tych godzinach jest pochodzenia afro-karaibskiego, chociaż ludność afro-karaibska w tej miejscowości i okolicznych obszarach nie przekracza 30 %).

Dyskryminację pośrednią można jednak uznać za zgodną z prawem, jeżeli istnieje dla niej wytłumaczenie. Dyskryminacja pośrednia może być uzasadniona, jeżeli:

- a. różnica w traktowaniu służy celowi zgodnemu z prawem (np. szukanie skradzionych samochodów);
- b. podjęte działanie jest proporcjonalne do osiągnięcia tego celu (np. uznano, że w miejscowości X często występują kradzieże samochodów).

⁽²⁷⁾ „Dyskryminację pośrednią” zdefiniowano w przepisach WE oraz w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Aby docenić podejście Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości warto zwrócić uwagę na sprawę 170/84 *Bilka-Kaufhaus GmbH v. Karin Weber von Hartz* (*Bilka-Kaufhaus GmbH przeciwko Karin Weber von Hartz*) [1986] Rec. 1607, gdzie sąd wykazał istnienie dyskryminacji pośredniej związanej z polityką przedsiębiorstwa, która wykluczała pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy ze swojego pracowniczego systemu emerytalno-rentowego, co dotknęło znacznie większą liczbę kobiet niż mężczyzn. Zgodnie z testem opracowanym przez Europejski Trybunał Sprawiedliwości środki dyskryminacji pośredniej mogą być uzasadnione, jeśli odpowiadają „rzeczywistej potrzebie” po stronie pracodawcy, a środki wybrane w celu osiągnięcia tego celu są „odpowiednie i konieczne” oraz proporcjonalne. Z kolei punkt widzenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na temat dyskryminacji pośredniej ilustruje sprawa *D.H. v. Czech Republic* (*D.H. przeciwko Republice Czeskiej*) nr 57325/00 z dnia 13 listopada 2007 r. przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka. Ta sprawa dotyczyła dyskryminacji pośredniej dzieci romskich, które umieszczono w specjalnych szkołach dla dzieci z trudnościami w uczeniu się w nieproporcjonalnych ilościach, naruszając tym samym art. 14 EKPC. Jeżeli chodzi o definicje prawne, szczególnie istotne są dyrektywa na rzecz równości rasowej 2000/43/WE, dyrektywa w sprawie równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy 2000/78/WE i wersja przededagowana dyrektywy w sprawie równouprawnienia płci 2006/54/WE. W szczególności art. 2 dyrektywy na rzecz równości rasowej zawiera następującą definicję: „dyskryminacja pośrednia ma miejsce, gdy pozornie neutralny przepis, kryterium lub praktyka mogą doprowadzić do szczególnie niekorzystnej sytuacji dla osób danego pochodzenia rasowego lub etnicznego w stosunku do innych osób, chyba że taki przepis, kryterium lub praktyka są obiektywnie uzasadnione legalnym celem, a środki mające służyć osiągnięciu tego celu są odpowiednie i konieczne”.

Chociaż sądy zgodziły się, że może występować dyskryminacja pośrednia, konkretna osoba może mieć trudności z udowodnieniem jej lub z dowiedzeniem, że wykorzystane uzasadnienie jest niewłaściwe lub nieproporcjonalne. Dlatego w celu udowodnienia, że pewną grupę traktuje się mniej korzystnie niż inne grupy lub że działanie jest nieproporcjonalne do osiągnięcia celu, należy opierać się na statystykach ⁽²⁸⁾. W powyższym przykładzie optymalnie należałoby uwzględnić szereg czynników, aby określić wzajemne oddziaływanie „faktów” i praktyk dyskryminacyjnych; na przykład: a) mieszkańcy danej miejscowości i okolicznych obszarów (np. osoby jeżdżące wieczorem do miasta w celach rozrywkowych) według pochodzenia etnicznego; b) mieszkańcy jeżdżący samochodami według pochodzenia etnicznego; c) mieszkańcy jeżdżący samochodami po niektórych obszarach miejscowości i w niektórych godzinach według pochodzenia etnicznego; d) liczba aresztowań/ściganych przestępstw w wyniku zatrzymań („wskaźnik trafień”) w stosunku do liczby zatrzymań w niektórych lokalizacjach w niektórych godzinach według pochodzenia etnicznego i mieszkańców, którzy mogą zostać zatrzymani.

Przy pomocy szczegółowych danych można pokazać, że wzmoczone działania policji w miejscowości X mają nieproporcjonalnie negatywny wpływ na konkretne grupy i odnoszą niewielki „sukces” (co oznacza, że wykryto niewiele przestępstw), a zatem w celu zajęcia się kwestią przestępczości bardziej proporcjonalna i odpowiednia byłaby inna strategia ochrony porządku publicznego (która nie polega na zatrzymywaniu głównie jednej grupy rasowej). Niestety w większości krajów tego typu dane są niedostępne: przy zbieraniu danych statystycznych rzadko włącza się kategorie dotyczące rasy, pochodzenia etnicznego lub religii. Dzieje się tak dlatego, że wiele organów krajowych błędnie interpretuje przepisy dotyczące ochrony danych w zakresie gromadzenia danych „szczególnie chronionych” i uniemożliwia gromadzenie danych

⁽²⁸⁾ Zob. np. Europejski Trybunał Praw Człowieka w sprawie *D.H. v. Czech Republic* (*D.H. przeciwko Republice Czeskiej*) nr 57325/00 z dnia 13 listopada 2007 r., pkt 192-193; inne znaczące orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka podkreślające znaczenie danych statystycznych w identyfikowaniu praktyk dyskryminacyjnych to: Europejski Trybunał Praw Człowieka w sprawie *Opuz v. Turkey* (*Opuz przeciwko Turcji*) nr 33401/02 z dnia 9 czerwca 2009 r., pkt 192-202. Zob. także Europejski Trybunał Praw Człowieka w sprawie *Oršuš and Others v. Croatia* (*Oršuš i inni przeciwko Chorwacji*) nr 15766/03 z dnia 17 lipca 2008 r. Podobnie Europejski Trybunał Sprawiedliwości wykorzystywał w szerokim zakresie statystyki, aby stwierdzić różnicę w traktowaniu dwóch grup znajdujących się w podobnych sytuacjach (przede wszystkim w kontekście dyskryminacji ze względu na płeć w zatrudnieniu) w sprawie *C-167/97 Seymour-Smith and Perez* (*Seymour-Smith i Perez*) [1999] Rec. s. I-623; sprawa *C-256/01 Allonby v Accrington & Rossendale College and Others* (*Allonby przeciwko Accrington & Rossendale College i innym*) [2004] s. I-873; sprawa *C-300/06 Voß przeciwko Land Berlin* [2007] Zb. Orz. s. I-10573.

statystycznych, które mogą wskazywać na istnienie praktyk dyskryminacyjnych, nieprzynoszących widocznych wyników dla policji ⁽²⁹⁾.

* Statystyki etniczne

W celu udowodnienia skargi związanej z dyskryminacją pośrednią w kontekście profilowania etnicznego konieczne są dostępność i rozbieżność informacji statystycznych według rasy, pochodzenia etnicznego lub religii odnoszących się do wykorzystywania uprawnień przez policję. Niestety dane „etniczne” są niedostępne w większości krajów. Główną przeszkodę w zbieraniu takich danych stanowi powszechne założenie instytucji krajowych, że ten rodzaj zbierania danych jest niezgodny z przepisami dotyczącymi ochrony prywatności, w szczególności z ustawami o ochronie danych. Pomimo możliwości niewłaściwego wykorzystania danych, które zawierają informacje szczególnie chronione, prawo uniemożliwia osiągnięcie równowagi między ochroną własnych danych i potrzebą zbierania takich informacji, aby zapobiec dyskryminacji przez organy publiczne, dopóki istnieje wystarczająca ochrona ⁽³⁰⁾.

Ponadto wyniki badania EU-MIDIS FRA (zob. poniżej) pokazują, że 65 % z 23 500 respondentów pochodzących z mniejszości etnicznej lub ze środowiska imigranckiego w państwach członkowskich UE byłoby skłonnych dostarczyć anonimowych informacji na temat swojego pochodzenia etnicznego w kontekście spisu ludności, gdyby dane te mogły zostać wykorzystane do zwalczania praktyk dyskryminacyjnych ⁽³¹⁾.

⁽²⁹⁾ Zob. opinia Europejskiego Inspektora Ochrony Danych 2009/C 276/02 Rezolucja Parlamentu Europejskiego.2010/C 16 E/08, s. 44–49; Sprawozdanie Komisji dotyczące stosowania dyrektywy 2000/43/WE (COM (2006) 643).

⁽³⁰⁾ Zob. w szczególności Simon (2007).

⁽³¹⁾ Pytanie A5a w badaniu EU-MIDIS sformułowane w następujący sposób: Czy byłoby Państwo za czy przeciw udzielaniu, na zasadzie anonimowości, informacji na temat Państwa pochodzenia etnicznego, w ramach spisu, gdyby mogło to pomóc w zwalczaniu dyskryminacji w [KRAJ]?

3. Problemy w działaniach policji i w społecznościach wynikające z dyskryminującego profilowania etnicznego

Profilowanie oparte na szerokich kategoriach rasy, pochodzenia etnicznego lub religii może wiązać się z szeregiem ujemnych aspektów. Największą trudność z punktu widzenia organów ścigania stanowią napięcia, które mogą powstać w relacjach ze społecznościami mniejszościowymi⁽³²⁾. To z kolei może podważać skuteczne metody działań policji oparte na współpracy ze społecznością i może wywoływać niechęć wśród tych społeczności. Istnieją także wątpliwości dotyczące rzeczywistej skuteczności stosowania szeroko rozumianego profilowania do wykrywania przestępstw, czyli kwestia, czy rzeczywiście zwiększa ono wskaźnik skuteczności operacji zatrzymania i rewizji (znany jako „wskaźnik trafień”). W rozdziale tym zostanie najpierw przedstawione badanie FRA EU-MIDIS, którego ustalenia zostaną przytoczone w celu zilustrowania konkretnych punktów, a następnie zbadana kolejno każda z omawianych kwestii.

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że w przypadku gdy profilowanie prowadzone będzie w sposób dyskryminujący i niezgodny z prawem, organy ścigania będą odpowiadały w postępowaniu prawnym. Może ono przyjąć formę wewnętrznego nadzoru sprawowanego przez organy ds. skarg na policję, mogą to być zwykły system sądownictwa cywilnego i karnego lub też specjalne organy ds. skarg, które zajmują się zagadnieniem niedyskryminacji. Postępowanie może wyczerpać zasoby policji, obniżyć jej morale i przerwać jej działania.

3.1. Badanie EU-MIDIS

Część danych do niniejszego rozdziału zaczerpnięto z „European Union Minorities and Discrimination Survey” („Badania na temat mniejszości i dyskryminacji w Unii Europejskiej”) – „EU-MIDIS” – przeprowadzonego przez FRA. Wynikom przedstawionym w przewodniku towarzyszy sprawozdanie

⁽³²⁾ Zob. OBWE (2006).

„Data in Focus” („Kluczowe dane”) z badania na temat organów ścigania, które dostarcza bardziej szczegółowych ustaleń⁽³³⁾.

Oprócz kilku istniejących badań na temat doświadczeń konkretnych grup z profilowaniem policyjnym, trudno znaleźć udokumentowane dane dotyczące zakresu i charakteru profilowania policyjnego. Bez tych dowodów trudno jest dowieść, czy istnieją różnice między działaniami policji skierowanymi do różnych grup i – jeżeli ma to miejsce – czy omawiane różnice mogą wynikać z profilowania dyskryminacyjnego.

Spośród 27 państw członkowskich UE obecnie jedynie Wielka Brytania systematycznie zbiera dane policyjne dotyczące zatrzymań, które zawierają informacje na temat pochodzenia etnicznego zatrzymanych osób. Na przykład od kwietnia 2007 r. do maja 2008 r. policja w Anglii i w Walii zebrała dane dotyczące 1 205 841 zatrzymań osób; dane zawierają informacje na temat pochodzenia etnicznego podane przez te osoby⁽³⁴⁾. Co ważne, dane te są ogólnodostępne, więc mogą przyczynić się do zagwarantowania odpowiedzialności policji i ewentualnych zmian, gdyby okazało się, że istnieją nieuzasadnione różnice w działaniach policji wobec mniejszości.

W związku z brakiem tego rodzaju danych w większości państw członkowskich FRA postanowiła włączyć do „EU-MIDIS” pytania dotyczące doświadczeń respondentów z zatrzymaniami przez policję i ich spostrzeżeń w kwestii „profilowania etnicznego” podczas zatrzymań.

Wyniki badania EU-MIDIS na temat zatrzymań przez policję opierają się na próbkę 23 500 osób z mniejszości etnicznych i imigrantów w państwach członkowskich Unii i można je porównać z próbką złożoną z 5 000 przedstawicieli większości społeczeństwa, mieszkających w tych samych dzielnicach co respondenci pochodzący z mniejszości, które wzięły udział w badaniu dotyczącym ich doświadczeń z zatrzymaniami przez policję w dziesięciu

⁽³³⁾ EU-MIDIS – Data in Focus Report – Law Enforcement and Minorities, (EU-MIDIS – sprawozdanie „Kluczowe dane” – Organy ścigania i mniejszości) 2010 r. Zob. także EU-MIDIS „Main Results Report” (sprawozdanie przedstawiające główne wyniki) (grudzień 2009 r.) z EU-MIDIS, które przedstawia dane na temat zatrzymań przez policję i spostrzeżeń w zakresie profilowania według głównych grup, które wzięły udział w badaniu – na przykład w przypadku wszystkich osób pochodzących z Afryki Subsaharyjskiej lub z Afryki Północnej, które wzięły udział w badaniu.

⁽³⁴⁾ Łączna liczba zatrzymań w oparciu o art. 1 Police and Criminal Evidence Act (ustawy o policji i dowodach kryminalnych) z 1984 r. i inne przepisy, zatrzymań na podstawie art. 60 Criminal Justice and Public Order Act (ustawy o sprawiedliwości kryminalnej i porządku publicznym) z 1994 r. i zatrzymań na podstawie art. 44 ust. 1 i 2 Terrorism Act (ustawy o terroryzmie) z 2000 r. Dane na temat „samookreślonego” (w odróżnieniu do określonego przez policję) pochodzenia etnicznego osób zatrzymanych i zrewidowanych ujęto po raz pierwszy w liczbach dotyczących Wielkiej Brytanii w sprawozdaniu obejmującym okres od kwietnia 2007 r. do marca 2008 r. Zob. MINISTRY OF JUSTICE (2009).

państwach członkowskich. Podsumowując, wyniki pochodzą z pierwszego ogólnoeuropejskiego badania na temat zakresu i charakteru zatrzymań mniejszości przez policję i zawierają spostrzeżenia osób pochodzących z mniejszości w zakresie doświadczania dyskryminujących zatrzymań przez policję.

Uwaga:

Wyników badania nie można uznać za bezsporny dowód, że dochodzi do dyskryminującego profilowania policyjnego.

EU-MIDIS pokazuje, że występują różnice między przedstawicielami mniejszości poddanymi badaniu w 27 państwach członkowskich oraz między przedstawicielami mniejszości a przedstawicielami większości społeczeństwa, którzy wzięli udział w dziesięciu państwach członkowskich w badaniu dotyczącym następujących dziedzin:

Liczba zatrzymywanych osób: Ile osób, procentowo, wśród osób, które wzięły udział w badaniu zostało zatrzymanych w okresie 12 miesięcy?

Częstotliwość zatrzymań: W przypadku osób zatrzymanych przez policję w trakcie ostatnich 12 miesięcy, jak często się to zdarzało?

Charakter zatrzymań: Gdzie miały miejsce zatrzymania, co robiła policja i czy dane osoby uważają, że policja traktowała je z szacunkiem?

Jednym z wyjaśnień jakichkolwiek różnic w wynikach mogą być dyskryminujące działania policyjne. W tym względzie należy zauważyć, że jedynie respondentów pochodzących z mniejszości zapytano, czy ich zdaniem byli traktowani przez policję inaczej ze względu na ich pochodzenie etniczne lub środowisko imigranckie. Jednak zarówno respondentów reprezentujących większość społeczeństwa, jak i przedstawicieli mniejszości zapytano, czy policja traktowała ich z szacunkiem podczas ostatniego doświadczenia z zatrzymaniem przez policję (więcej w przewodniku i w sprawozdaniu „Kluczowe dane na temat organów ścigania”).

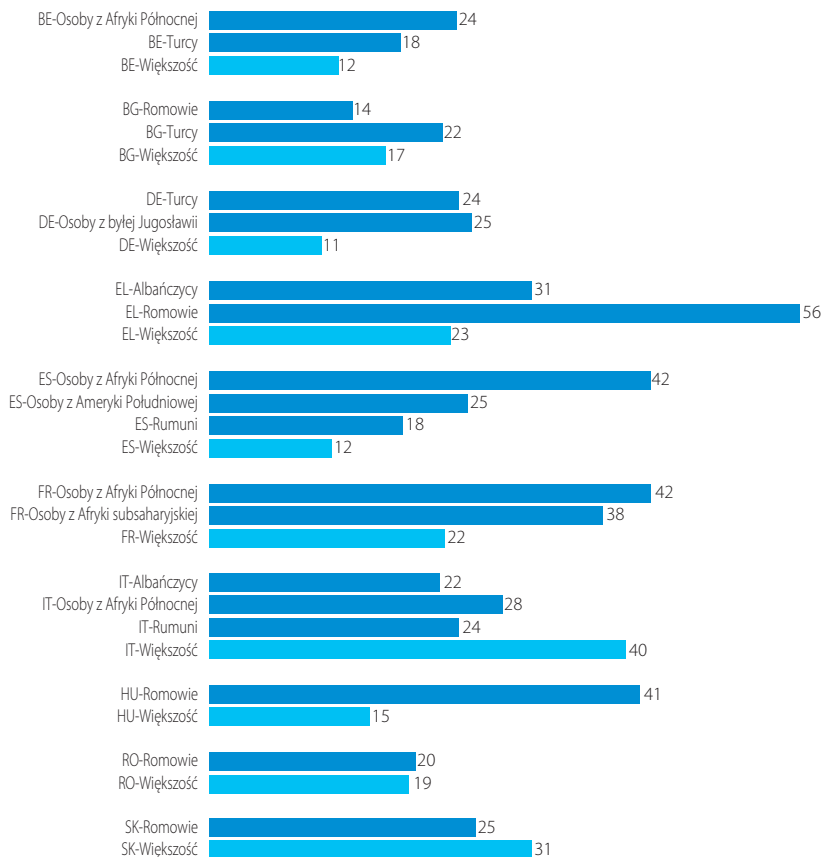
Co wyniki EU-MIDIS mówią nam na temat doświadczeń mniejszości i większości społeczeństwa z zatrzymaniami przez policję? Patrząc na wyniki badania z dziesięciu państw członkowskich, w którym poddano badaniu grupę kontrolną złożoną z respondentów będących przedstawicielami większości społeczeństwa zamieszkujących te same rejony co respondenci z mniejszości, można zauważyć szereg różnic między zakresem, częstotliwością i charakterem zatrzymań, których osoby te doświadczały; na przykład:

- **Liczba zatrzymywanych osób – zob. wykres 1:**
 - Ogółem, w porównaniu z przedstawicielami większości społeczeństwa, policja zatrzymała więcej osób z mniejszości.
 - Średnio w trakcie ostatnich 12 miesięcy w dziesięciu państwach członkowskich policja zatrzymała 28 % mniejszości w porównaniu z 20 % większości społeczeństwa.
 - W siedmiu z dziesięciu państw członkowskich mniejszości zatrzymywano częściej niż większość społeczeństwa.
- **Częstotliwość zatrzymań – zob. wykres 2:**
 - Ogółem w trakcie 12 miesięcy policja zatrzymywała częściej członków mniejszości niż przedstawicieli większości społeczeństwa;
 - Jeżeli uwzględnimy te grupy, które w trakcie ostatnich 12 miesięcy policja zatrzymywała co najmniej 3 razy, kategoria ta obejmie jedynie mniejszości.
- **Okoliczności i charakter zatrzymań ⁽³⁵⁾:**
 - 70-98 % respondentów z większości społeczeństwa, którzy wzięli udział w badaniu zatrzymano, gdy znajdowali się w prywatnym pojeździe. Dla porównania, prawdopodobieństwo zatrzymania w pojeździe prywatnym waha się znacznie w zależności od mniejszości poddanych badaniu, przy czym wśród respondentów z mniejszości występowało większe prawdopodobieństwo zatrzymania w środkach transportu publicznego lub na ulicy niż wśród respondentów z większości społeczeństwa, co samo w sobie świadczy o większym prawdopodobieństwie wystąpienia profilowania, ponieważ osoby są bardziej widoczne, kiedy nie znajdują się w samochodzie.
 - Ogółem respondenci z większości społeczeństwa uważali, że podczas zatrzymania policja traktowała ich z szacunkiem, podczas gdy więcej respondentów z mniejszości sygnalizowało, że policja wykazywała w stosunku do nich brak szacunku.

⁽³⁵⁾ Więcej szczegółów znajduje się w EU-MIDIS Data in Focus (Kluczowe dane) na temat organów ścigania: EU-MIDIS – Data in Focus Report – Law Enforcement and Minorities (EU-MIDIS – sprawozdanie Kluczowe dane – Organy ścigania i mniejszości), 2010 r.

Wykres 1:

Osoby zatrzymane przez policję w trakcie ostatnich 12 miesięcy (% spośród wszystkich respondentów) ⁽³⁶⁾

EU-MIDIS, pytanie F3

Patrząc na wykres 1 stwierdzamy, że Włochy stanowią uderzające odstępstwo od ogólnej reguły, zgodnie z którą policja zatrzymuje rzadziej osoby z większości społeczeństwa niż z mniejszości; oznacza to, że we Włoszech badanie wskazuje,

⁽³⁶⁾ Zastosowano następujące oznaczenia krajów: BE=Belgia, BG=Bułgaria, DE=Niemcy, EL=Grecja, ES=Hiszpania, FR=Francja, IT=Włochy, HU=Węgry, RO=Rumunia, SK=Słowacja.

że większość społeczeństwa jest zatrzymywana częściej niż mniejszości. Wyniki badania sygnalizują jednak, że przedstawiciele większości społeczeństwa są znacznie częściej zatrzymywani w samochodach, co może odzwierciedlać charakter zatrzymań policyjnych we Włoszech i wskazuje także na fakt, że w porównaniu z większością społeczeństwa mniej przedstawiciele mniejszości, którzy wzięli udział w badaniu ma samochód – stąd większa liczba zatrzymań przez policję w ruchu ulicznym wśród większości społeczeństwa.

Wyniki pokazują różne wzory zarówno w państwach członkowskich, jak i między nimi w zakresie okoliczności zatrzymania – czy osoba znajduje się w pojeździe prywatnym, w środkach transportu publicznego czy idzie pieszo – i dają podstawy do dalszego badania, które ma na celu wyjaśnienie praktyk policyjnych mogących powodować zróżnicowane traktowanie sektorów społecznych. Co ważne, patrząc na wzory widoczne w profilowaniu, które zdają się w różny sposób wpływać na grupy, należy zadać sobie następujące pytanie – czy różnice w doświadczeniach większości i mniejszości społeczeństwa z zakresie zatrzymań policyjnych występują przypadkowo czy też istnieje utrwalony schemat mogący wynikać z dyskryminujących praktyk policji?

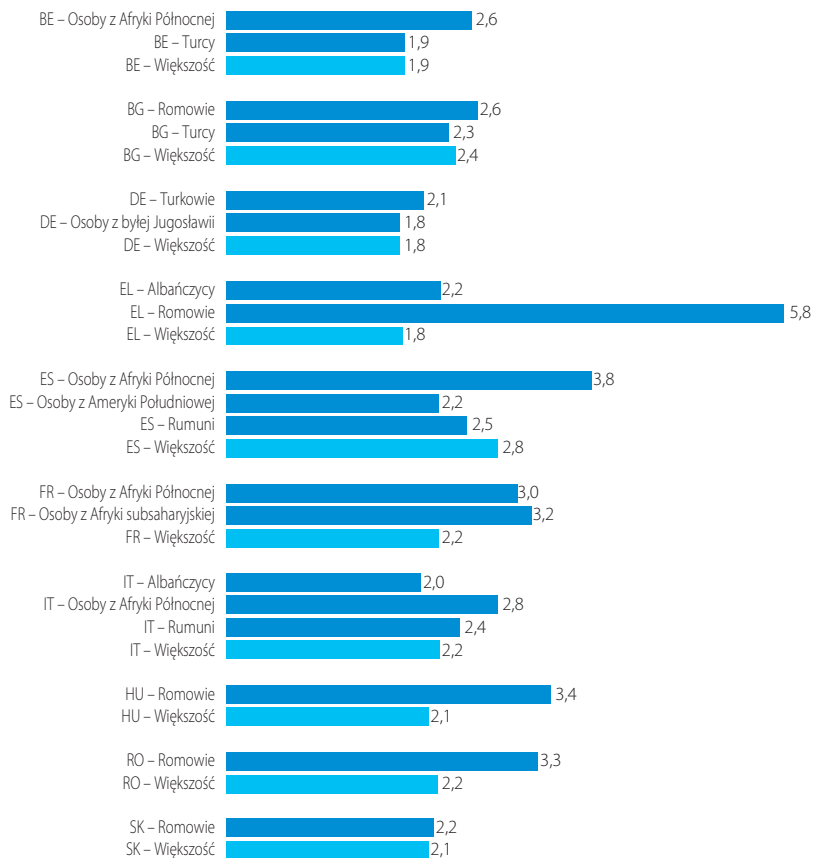
Prowadząc badania w zakresie różnic statystycznych pomiędzy wynikami dotyczącymi respondentów z większości i z mniejszości społeczeństwa w dziesięciu państwach członkowskich⁽³⁷⁾, EU-MIDIS sygnalizuje, że w większości przypadków różnice te nie występują przypadkowo. Innymi słowy, **różnice między doświadczeniami związanymi z zatrzymaniami przez policję mniejszości lub większości społeczeństwa nie występują przypadkowo – istnieje schemat wymagający wyjaśnienia w drodze dalszych badań.**

Gdy patrzymy na wykres 2, na którym można porównać ustalenia odnoszące się do większości i do mniejszości społeczeństwa w dziesięciu państwach członkowskich, oczywiste jest, że niektóre mniejszości są objęte intensywną kontrolą policji – innymi słowy są zatrzymywane częściej w okresie 12 miesięcy. Na przykład w Grecji, respondentów romskich, którzy wskazali na to iż zostali zatrzymani przez policję w ciągu ostatnich 12 miesięcy, zatrzymywano średnio 5,8 raza, podczas gdy respondentów albańskich 2,2 raza, a członków większości społeczeństwa – 1,8 raza. Spośród mniejszości, które wzięły udział w badaniu w dziesięciu państwach członkowskich, najbardziej intensywną kontrolą policji objęci są Romowie i osoby pochodzące z Afryki Północnej.

⁽³⁷⁾ 95 % współczynnik ufności, test zgodności chi-kwadrat Pearsona.

Wykres 2:

Częstotliwość zatrzymań przez policję w ciągu ostatnich 12 miesięcy (wśród osób zatrzymanych) ⁽³⁸⁾

EU-MIDIS, pytanie F4

⁽³⁸⁾ Zastosowano następujące oznaczenia krajów: BE=Belgia, BG=Bułgaria, DE=Niemcy, EL=Grecja, ES=Hiszpania, FR=Francja, IT=Włochy, HU=Węgry, RO=Rumunia, SK=Słowacja.

3.2. Profilowanie etniczne – czy to po prostu „dobre działanie policji”?

Organy ścigania twierdzą często, że profilowanie z wykorzystaniem szeroko rozumianych kategorii rasy lub pochodzenia etnicznego odzwierciedla po prostu „dobre działanie policji” – innymi słowy skuteczne działanie policji. Cechy społeczno-gospodarcze i demograficzne, takie jak rasa lub pochodzenie etniczne, wykorzystuje się powszechnie w działaniach policyjnych jako wskaźniki popełnianych przestępstw, przy czym niektóre rodzaje przestępstw uważa się za powszechniejsze wśród członków konkretnych mniejszości. Na tej podstawie twierdzi się, że strategie organów ścigania należy dostosować tak, aby typowały konkretne społeczności w związku z konkretnymi przestępstwami.

Istnieje prawdopodobieństwo, że w konkretnych społecznościach grupy etniczne charakteryzują się odrębnymi profilami popełniania przestępstw, na które mają wpływ czynniki takie jak status społeczny i ekonomiczny⁽³⁹⁾. Niektóre dowody sugerują jednak, że wskaźnik zatrzymań i rewizji osób niekoniecznie odpowiada wskaźnikowi popełnianych przestępstw wśród różnych grup etnicznych lub rasowych⁽⁴⁰⁾.

W celu zbadania „skuteczności” zatrzymań policyjnych niezbędne są dane dotyczące dwóch obszarów: po pierwsze można gromadzić dane dotyczące „**nieproporcjonalności populacji**” aby określić, w jaki sposób istniejące praktyki w zakresie zatrzymania i rewizji wpływają na różne grupy etniczne/rasowe w odniesieniu do ich liczby w całym społeczeństwie i w odniesieniu do istniejącej ludności, którą potencjalnie można zatrzymać w niektórych lokalizacjach w określonych godzinach; po drugie potrzebne są dane dotyczące rzeczywistego „**wskaźnika trafień**” wynikającego z zatrzymania przez policję, co oznacza po prostu określenie, czy odnośny funkcjonariusz policji znalazł dowody na złamanie prawa.

* Definicje „wskaźnika trafień” i „nieproporcjonalności populacji”

„**Wskaźnik trafień**” to odsetek zatrzymań i rewizji, w których odnaleziono dowody na złamanie prawa i które mogą wiązać się działaniem w ramach prawa karnego – na przykład aresztowaniem.

⁽³⁹⁾ MODOOD ET AL. (1997); GROSS I LIVINGSTON (2002), s. 1413, 1415; HARCOURT (2004), s. 1329-1330.

⁽⁴⁰⁾ PHILLIPS I BOWLING (2002); DELSOL I SHINER (2006), s. 241-263.

Dla przykładu: z „trafieniem” mielibyśmy do czynienia, gdy funkcjonariusz organów ścigania odnalazłby dowód na to, że osoba posiada nielegalne narkotyki lub że znajdują się one w prowadzonym przez nią samochodzie.

Dane dotyczące wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych nie pozwalają w większości państw członkowskich na przegląd postępów w zakresie poszczególnego zdarzenia lub poszczególnych sprawy w systemie prawa karnego, tak więc obecnie nie sposób określić, czy dane aresztowanie prowadzi do ścigania przestępstwa i w końcu – skazania. „Wskaźnik trafień” nie określa więc, czy zatrzymana osoba złamała prawo.

„Nieproporcjonalność populacji” odnosi się do sytuacji, w której członkowie niektórych grup etnicznych w populacji spotykają się częściej z działaniami policji niż inne grupy w porównaniu z ich odpowiednimi proporcjami w całości populacji w danym rejonie. Nie należy mylić jej z analizą prawną „proporcjonalności”. Jeżeli zatem proporcja osób mieszkających i przechodzących przez konkretny rejon jest w około 90 % rasy białej i 10 % rasy innej niż biała, a 50 % zatrzymań i rewizji w tym regionie dokonuje się na osobach rasy innej niż biała, oznaczałoby to że zatrzymywania i rewizje stosuje się nieproporcjonalnie na jednym segmencie populacji. Można byłoby się spodziewać, że proporcje zatrzymań i rewizji będą bardziej zgodne z proporcjami różnych grup w dostępnej populacji.

Wyniki EU-MIDIS dotyczące liczby i częstotliwości zatrzymań członków większości i mniejszości społeczeństwa przez policję w dziesięciu państwach członkowskich (zob. rysunki 1 i 2) nie pokazują same w sobie dyskryminującego profilowania policyjnego, ponieważ mogą odzwierciedlać wzory przestępczości w niektórych dzielnicach i wśród niektórych społeczności, które powodują wzmożenie działań policji. Jednak kiedy patrzymy na wyniki badania dotyczącego następstw ostatniego zatrzymania respondentów, zawierającego szereg pytań na temat tego, co policja naprawdę zrobiła, możemy zobaczyć czy zatrzymanie doprowadziło do aresztowania – co może oznaczać „trafienie”; na przykład, że zatrzymana osoba została przyłapana na posiadaniu nielegalnych narkotyków. Podsumowując, we wszystkich dziesięciu państwach członkowskich, w których można porównać wyniki dla większości i mniejszości społeczeństwa, z wyjątkiem mniejszości w Grecji, wskaźniki aresztowań – lub „wskaźniki trafień” – które są wskaźnikami znalezienia dowodów na złamanie prawa – wyniosły poniżej 10 %

zarówno w przypadku respondentów pochodzących z większości, jak i z mniejszości społeczeństwa ⁽⁴¹⁾, przy czym w większości przypadków przedstawiciele mniejszości zatrzymywano częściej niż przedstawiciele większości społeczeństwa (zob. wykres 2).

W większości przypadków aresztowanie *może* wskazywać, że popełniono przestępstwo; jeżeli jednak nie podjęto dalszych działań poza samym zatrzymaniem, wyniki badania wskazują bardziej na kulturę intensywnych działań policji, którą w najlepszym wypadku można rozumieć jako *część zapobiegania przestępczości*, ale której być może nie należy uważać za skuteczną *kontrolę przestępczości*.

W UE najbogatsze oficjalne dane dotyczące zatrzymań przez policję i „wskaźników trafień” przygotowała Wielka Brytania. Na przykład w okresie od kwietnia 2007 r. do marca 2008 r., zgodnie z art. 44 ust. 1 Terrorism Act (ustawy o terroryzmie), aresztowano 699 spośród 65 217 zatrzymanych osób, co daje wskaźnik trafień wynoszący 1 %. Z art. 44 ust. 2 Terrorism Act (ustawy o terroryzmie) aresztowano 553 spośród 52 061 zatrzymanych osób, co ponownie daje wskaźnik trafień wynoszący 1 %. Uwzględniając zasoby potrzebne na te działania policyjne, wskaźnik trafień wynoszący 1 % wydaje się bardzo niski. Dla porównania, negatywny wpływ antyterrorystycznych działań policji na niektóre społeczności po 11 września jest wysoki, zważywszy że większość osób w każdej podejranej społeczności nie ma związku z terroryzmem.

Poza UE badania dotyczące profilowania rozwinęły się najbardziej w Stanach Zjednoczonych. Badanie z 1999 r. dotyczące działań związanych z zatrzymaniem i rewizją osobistą prowadzonych przez policję miasta Nowy Jork przedstawia ustalenia dotyczące nieproporcjonalności i wskaźników trafień. W szczególności przegląd 175 000 akt pokazał, że chociaż ludność latynoska w Nowym Jorku stanowi około 22 %, Latynosi stanowią około 33 % wszystkich osób, które zatrzymano i przeszukano; ludność „czarnoskóra” (afroamerykańska) stanowi około 24 %, jednak wśród osób zatrzymanych i przeszukanych było jej około 52 % ⁽⁴²⁾. Natomiast spośród 40 % białej ludności miasta jedynie około dziesięć procent zostało zatrzymanych i przeszukanych; dane pokazały jednak 12,6-procentowy wskaźnik trafień w przypadku białych, 11,5-procentowy w przypadku Latynosów i 10,5-procentowy wśród „czarnoskórych”. Podsumowując, dane służą zakwestionowaniu skuteczności praktyk związanych z profilowaniem, które nie są skuteczniej ukierunkowane, a także stanowią poparcie skarg dotyczących dyskryminującego profilowania.

⁽⁴¹⁾ Zob. EU-MIDIS Data in Focus report on ‘Law enforcement’ (EU-MIDIS sprawozdanie Kluczowe dane na temat „Organów ścigania”), aby dowiedzieć się więcej na temat tego, co stało się z respondentami zatrzymanymi przez policję.

⁽⁴²⁾ SPITZER (1999).

3.2.1. Skupienie uwagi na zachowaniu zamiast na rasie lub pochodzeniu etnicznym

Istnieją dowody pochodzące z badań przeprowadzonych na temat przemytników narkotyków, świadczące o tym, że poprzez usunięcie rasy lub pochodzenia etnicznego z ogólnego profilu kryminalnego (zamiast z profilu konkretnego podejrzanego) i dzięki wymogowi uwzględniania przez funkcjonariuszy określonych kryteriów nieetnicznych, można poprawić skuteczność „wskaźnika trafień” działań policji przy jednoczesnym uniknięciu dyskryminacji w traktowaniu. W rzadkich przypadkach, kiedy zakończono profilowanie etniczne i wprowadzono wyraźnie behawioralny profil nieuwzględniający rasy, oraz po zmierzeniu jego wpływu, wyniki sugerowały, że stosowanie profili behawioralnych – zamiast wykorzystywania rasy lub pochodzenia etnicznego jako decydującego czynnika – może zwiększyć skuteczność organów ścigania.

STUDIUM PRZYPADKU 1: STANY ZJEDNOCZONE

Zmiany wzorów działań policji prowadzą do wyższego „wskaźnika trafień”

W 1998 r. 43 % rewizji przeprowadzonych przez US Customs (władze celne Stanów Zjednoczonych) dotyczyło „czarnoskórych” i Latynosów, co stanowiło znacznie wyższy wskaźnik niż ich odsetek wśród osób podróżujących. Wyjątkowo dużo rewizji, w tym wysoce inwazyjne prześwietlanie promieniowaniem rentgenowskim i rewizje osobiste, przeprowadzono na Latynoskach i czarnoskórych kobietach podejrzanych o przemyt narkotyków, w oparciu o profil bazujący w znacznym stopniu na narodowości i pochodzeniu etnicznym. Wskaźniki trafień dla tych rewizji był niski we wszystkich grupach: 5,8 % wśród „białych”, 5,9 % wśród „czarnoskórych” i 1,4 % wśród „Latynosów”, a szczególnie niski wśród kobiet „czarnoskórych” i Latynosek, które w rzeczywistości najrzadziej przewoziły narkotyki na ciele lub wewnątrz ciała. W 1999 r. władze celne zmieniły procedury, usuwając rasę spośród czynników, które należy uwzględnić podczas zatrzymań i wprowadzając techniki obserwacyjne koncentrujące się na takich zachowaniach jak nerwowość i niespójności w wyjaśnieniach pasażerów, wykorzystujące więcej informacji wywiadowczych i wymagające ściślejszego nadzoru nad decyzjami dotyczącymi zatrzymania i rewizji. Do 2000 r. praktycznie wyeliminowano różnice rasowe podczas rewizji celnych. Liczba przeprowadzonych rewizji zmalała o 75 %, a wskaźnik trafień wzrósł z nieco poniżej 5 % do ponad 13 % i stał się prawie równy dla wszystkich grup etnicznych. ⁽⁴³⁾

⁽⁴³⁾ HARRIS (2002), U.S. CUSTOMS SERVICE (1998).

W USA prowadzone są zaawansowane badania na temat „wskaźnika trafień” i pochodzenia etnicznego, są one również realizowane w Wielkiej Brytanii. Konieczne są jednak szczegółowe badania empiryczne w całej UE w celu dostarczenia jednoznacznego dowodu na potencjał dyskryminujących praktyk policyjnych w różnych lokalizacjach i kontekstach oraz wśród różnych grup społecznych.

W rozdziale czwartym przedstawione zostanie dalsze omówienie analizy behawioralnej.

3.2.2. Ograniczenia i negatywny potencjał profilowania

Profilowanie etniczne charakteryzuje się pewnymi nieodłącznymi ograniczeniami i chociaż profile są postrzegane jako skuteczny instrument wykrywania przestępstw w krótkiej perspektywie czasowej, są one przewidywalne i możliwe do ominięcia. Zbytne poleganie na stereotypowym profilu może w rzeczywistości w miarę upływu czasu zwiększyć ogólny wskaźnik przestępczości odnoszący się do danego przestępstwa z dwóch powodów: po pierwsze grupy, które są przedmiotem stereotypów w zakresie przestępczości, mogą spełnić ten stereotyp – proces ten znany jest socjologom i kryminologom z teorii takich jak „znakowanie”: po drugie grupy niezwiązane z pewnymi przestępstwami mogą popełniać dane przestępstwa, podczas gdy uwaga policji pozostaje skoncentrowana na innej grupie. W gruncie rzeczy wzory popełniania przestępstw mogą odpowiadać wzorom działań policji. Dlatego też, nawet jeżeli organy ścigania mogą osiągać pewien „wskaźnik trafień” wśród mniejszości, wskaźnik przestępczości wśród większości społeczeństwa może wzrosnąć właśnie dlatego, że jej członkowie nie są typowani i w związku z tym istnieje mniejsze prawdopodobieństwo złapania ich ⁽⁴⁴⁾.

3.3. Negatywny wpływ na osoby, społeczności i działania policji

Od początku lat 80. XX wieku w Wielkiej Brytanii dokumentowano bardzo negatywne konsekwencje dyskryminujących praktyk policji odnoszących się do społeczności mniejszościowych i reagowano na nie. Decydujące znaczenie dla tych wydarzeń miały wzmożone działania policji polegające na zatrzymywaniu i rewizji składającej się głównie z Afrykańczyków i imigrantów z Karaibów

⁽⁴⁴⁾ HARDCOURT (2004).

społeczności w Brixton na południu Londynu w 1981 r., co spowodowało zamieszki między policją i członkami omawianej społeczności; schemat ten powtórzył się na przestrzeni kilku tygodni w innych miastach brytyjskich. Rząd przeprowadził publiczne dochodzenie dotyczące zamieszek w Brixton, prowadzone przez lorda Scarmana, który opisał wydarzenia jako „wybuch gniewu i złości młodych czarnoskórych osób w stosunku do policji”⁽⁴⁵⁾. Ustalenia dochodzenia stanowiły punkt wyjścia dla szeregu zmian dotyczących działań policji w stosunku do społeczności mniejszościowych i stosowania uprawnień w zakresie zatrzymania i rewizji w Anglii i Walii⁽⁴⁶⁾. Potrzebne było jednak drugie dochodzenie dotyczące reakcji policji na morderstwo na tle rasistowskim Stephena Lawrence’a, młodego mężczyzny pochodzenia afrykańsko-karaibskiego, które miało miejsce w Londynie w latach 90. XX wieku, aby wydano dalsze zalecenia i ulepszono działania policji w stosunku do społeczności mniejszościowych w Anglii i w Walii⁽⁴⁷⁾.

Dynamika podobna do dynamiki w Brixton w 1981 r. wystąpiła podczas znacznie większych zamieszek we Francji w listopadzie 2005 r., wywołanych przypadkową śmiercią dwóch młodych osób pochodzących z mniejszości rzekomo ściganych przez policję⁽⁴⁸⁾.

Niektóre rządy europejskie przyznały, że skuteczność działań policji w zakresie zapobiegania przestępstwom i wykrywania ich w znacznym stopniu zależy od dobrych stosunków ze społecznością lokalną:

„[P]olicja działa, w szerokim zakresie, w ścisłym kontakcie z obywatelami, a (...) skuteczność policji zależy od poparcia społecznego”⁽⁴⁹⁾.

Jeżeli policja wykonuje uprawnienia na podstawie szerokich profili obejmujących rasę, pochodzenie etniczne lub religię, mogą one przynieść efekty odwrotne od zamierzonych z powodu negatywnych skutków dla osób i społeczności, do których one należą. Osoby opisywały takie kontakty jako „przerażające, poniżające lub nawet traumatyczne” doświadczenie⁽⁵⁰⁾. Poniższa tabela przedstawia kilka przykładów ilustrujących zakres reakcji „czarnoskórych” i „arabskich” respondentów i ich odczucia po zatrzymaniu przez policję.

⁽⁴⁵⁾ SCARMAN (1981).

⁽⁴⁶⁾ Zob. rozdział czwarty omawiający wprowadzenie ustawy PACE.

⁽⁴⁷⁾ Zob. HOME OFFICE (1999) i HOUSE OF COMMONS HOME AFFAIRS COMMITTEE (2009).

⁽⁴⁸⁾ Zob. CENTRE D’ANALYSE STRATÉGIQUE (2006).

⁽⁴⁹⁾ Committee of Ministers of the Council of Europe (2001), preambula.

⁽⁵⁰⁾ SHUFORD (1999), s. 373.

STUDIUM PRZYPADKU 2: FRANCJA

Co czuje Pan/Pani po tym zatrzymaniu?

„Jest to bardzo przygnębiające.”

„Nie ma sprawiedliwości; zatrzymuje się zawsze te same osoby: czarnoskórych i Arabów.”

„To niesprawiedliwość i dyskryminacja; reperkusje dadzą się odczuć na przedmieściach.”

„Zatrzymują mnie z powodu mojego wyglądu; mam ochotę im przyłożyć.”

„Wszystko w porządku; po prostu wykonują swoją pracę.”

„To dranie.”

„To wstrętne; zatrzymuje się ludzi z powodu ich wyglądu.”

„Według policjantów, pod każdą czapką z daszkiem kryje się przestępca.”

„Rozumiem, że wykonują swoją pracę, ale większość przestępców nosi garnitury. Lepszy dialog istniał z policją środowiskową.”

„Po prostu wykonują swoją pracę.”

„To rasizm, po prostu.”

„Wszystko w porządku – praca policji polega na zatrzymywaniu ludzi.”

„Myślę, że zostałem zatrzymany, bo nie wyglądam jak trzeba.”

„Nie mam nic przeciwko zatrzymaniom – zdarzają się cały czas.”⁽⁵¹⁾

Następujące dwa studia przypadków odzwierciedlają szersze podejście społeczeństwa, mniejszości, osób zatrzymywanych i rewidowanych i samych funkcjonariuszy w czterech krajach.

STUDIUM PRZYPADKU 3: WIELKA BRYTANIA

Poglądy obywateli na temat zatrzymań i rewizji

Badaniem przeprowadzonym dla UK Home Office (Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Wielkiej Brytanii) objęto respondentów ze wszystkich grup etnicznych i wszyscy w podobny sposób opisali zatrzymanie i rewizję. Zatrzymanie i rewizja, bez względu na stopień pobieżności, odczuwane były jako niepożądane, żenujące i potencjalnie przerażające. Osoby zatrzymywane regularnie czuły się prześladowane przez policję. Dotyczyło to w szczególności respondentów rasy czarnej i pochodzenia azjatyckiego, którzy uważali, że są zatrzymywani częściej niż biali i że są typowani wyłącznie ze względu na ich pochodzenie etniczne.

⁽⁵¹⁾ Omawiane badanie na temat zatrzymania i rewizji przeprowadzono na kilku stacjach metra w Paryżu. Zob. OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2009), „Profiling Minorities: A study of Stop and Search Practices in Paris”, s. 36.

Chociaż na ogół sens zatrzymania i rewizji spotykał się z poparciem i uznaniem, ich złe przeprowadzenie wywoływało raczej brak zaufania, antagonizm i złość niezależnie od jakichkolwiek pozytywnych skutków, jakie mogły przynieść. Respondenci przyjęli z zadowoleniem wprowadzenie formularzy zatrzymania i wyrażali opinię, że pisemne informacje na temat zatrzymania przyczynią się do wzrostu odpowiedzialności. Respondenci mówili również, że duże znaczenie ma podejście funkcjonariuszy charakteryzujące się szacunkiem, a także podanie uzasadnionego powodu zatrzymania i rewizji. ⁽⁵²⁾

STUDIUM PRZYPADKU 4: BUŁGARIA, WĘGRZY I HISZPANIA

Poglądy policji i obywateli na temat zatrzymań i rewizji

Badanie przeprowadzone w 2005 r. w Bułgarii, na Węgrzech i w Hiszpanii wykorzystało jakościowe podejście badawcze podczas analizy doświadczeń i postaw związanych z profilowaniem opartych o rozmowy z funkcjonariuszami policji, zogniskowane wywiady grupowe i rozmowy z mniejszościami romskimi we wszystkich trzech krajach, a w Hiszpanii – także z imigrantami.

Pomimo zupełnie różnych kontekstów krajowych, badanie stwierdziło, że policja prowadzi profilowanie Romów i grup imigrantów we wszystkich trzech krajach. Piesi narodowości romskiej w Bułgarii i na Węgrzech oraz imigranci w Hiszpanii byli zatrzymywani częściej niż przedstawiciele większości społeczeństwa, a po zatrzymaniu mieli częściej nieprzyjemne doświadczenia. Podczas rozmów funkcjonariusze przytaczali często „szósty zmysł”, „intuicję” lub „zdobyte doświadczenia” jako motywację decyzji, kogo należy zatrzymać, niekiedy dodając czynniki takie jak fakt, że osoba wydaje się „nerwowa”, „nie na miejscu” lub „dziwna”. W badaniu ustalono, że podczas gdy do zatrzymań może wzywać dowództwo, na ogół nie są one kontrolowane przez kierowników w lokalnych posterunkach, ani systematycznie rejestrowane czy oceniane pod względem skuteczności, spełnienia celów operacyjnych lub uczciwości. ⁽⁵³⁾

Nieunikniony jest oczywiście sprzeciw wielu osób wobec zatrzymań i przesłuchań, nawet jeżeli przeprowadzane są zgodnie z prawem i w sposób uzasadniony.

⁽⁵²⁾ STONE I PETTIGREW (2000).

⁽⁵³⁾ MILLER ET AL. (2008) i OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2007). W Bułgarii przeprowadzono rozmowy z 1202 osobami z reprezentatywnych gospodarstw domowych i z 534 Romami, a także podczas 3 zogniskowanych wywiadów grupowych i z 55 funkcjonariuszami policji. Na Węgrzech przeprowadzono badanie z udziałem 1047 dorosłych, w tym 56 Romów oraz 6 zogniskowanych wywiadów grupowych i 20 osób, które doświadczyły zatrzymania przez policję, a także 80 funkcjonariuszy policji. W Hiszpanii przeprowadzono 10 zogniskowanych wywiadów grupowych i 12 rozmów z osobami, które doświadczyły zatrzymania przez policję oraz z 61 funkcjonariuszami policji.

Jednak ogół omawianych „indywidualnych doświadczeń może przekładać się na negatywne efekty grupowe”⁽⁵⁴⁾. Oznacza to, że w przypadku zastosowania profilu rasowego, etnicznego lub religijnego, mniejszość może zacząć postrzegać wewnątrz siebie samą siebie w sposób negatywny, natomiast na zewnątrz szersza społeczność może zacząć postrzegać negatywnie daną społeczność, na przykład:

Mniejszość może stać się „podejrzaną społecznością”⁽⁵⁵⁾, kojarzoną przez opinię publiczną z przestępczością. Może to powodować dodatkowe negatywne skutki, takie jak wzrost uprzedzeń rasowych.

Nieproporcjonalne zasoby policyjne mogą w nadmiernym stopniu nadzorować daną mniejszość, co z kolei może prowadzić do większej liczby aresztowań. Może zatem powstać samospełniający się związek między wzmożonymi działaniami policji i wyższym wskaźnikiem aresztowań⁽⁵⁶⁾.

Poza skutkami społecznymi profilowania etnicznego, na skuteczność organów ścigania wpływają bezpośrednio konkretne wyniki. Działania policji zależą ściśle od współpracy z obywatelami, jeżeli jednak zaufanie do policji ulegnie zniszczeniu, współpraca staje się mniej prawdopodobna. Organy ścigania polegają na obywatelach nie tylko jako na świadkach w trakcie dochodzeń w sprawie przestępstw, ale także w zakresie zapobiegania incydentom i ich wykrywania. Bez współpracy ze strony obywateli funkcjonariusze organów ścigania rzadko rozpoznają lub zatrzymują podejrzanych lub doprowadzają do skazania ich. Badania w Wielkiej Brytanii i w Stanach Zjednoczonych pokazują, że niezadowolone obywateli z kontaktów z policją ma negatywny wpływ na ich zaufanie i współpracę z organami ścigania. Związane jest to z faktem, że omawiane osoby dzielą się swoimi doświadczeniami z członkami rodziny, przyjaciółmi i współnikami⁽⁵⁷⁾.

Egzekwowanie prawa zależy od współpracy ze obywatelami

Przeprowadzone w Wielkiej Brytanii badanie pokazało, że ze wszystkich zarejestrowanych, wyjaśnionych przestępstw tylko 15 % wiąże się z samodzielnymi działaniami policji, a liczba przestępstw wyjaśnionych przy użyciu dowodów kryminalistycznych wynosi poniżej 5 %⁽⁵⁸⁾.

⁽⁵⁴⁾ SCHEININ (2007), pkt 57.

⁽⁵⁵⁾ EUROPEAN MONITORING CENTRE ON RACISM AND XENOPHOBIA (2006), s. 54.

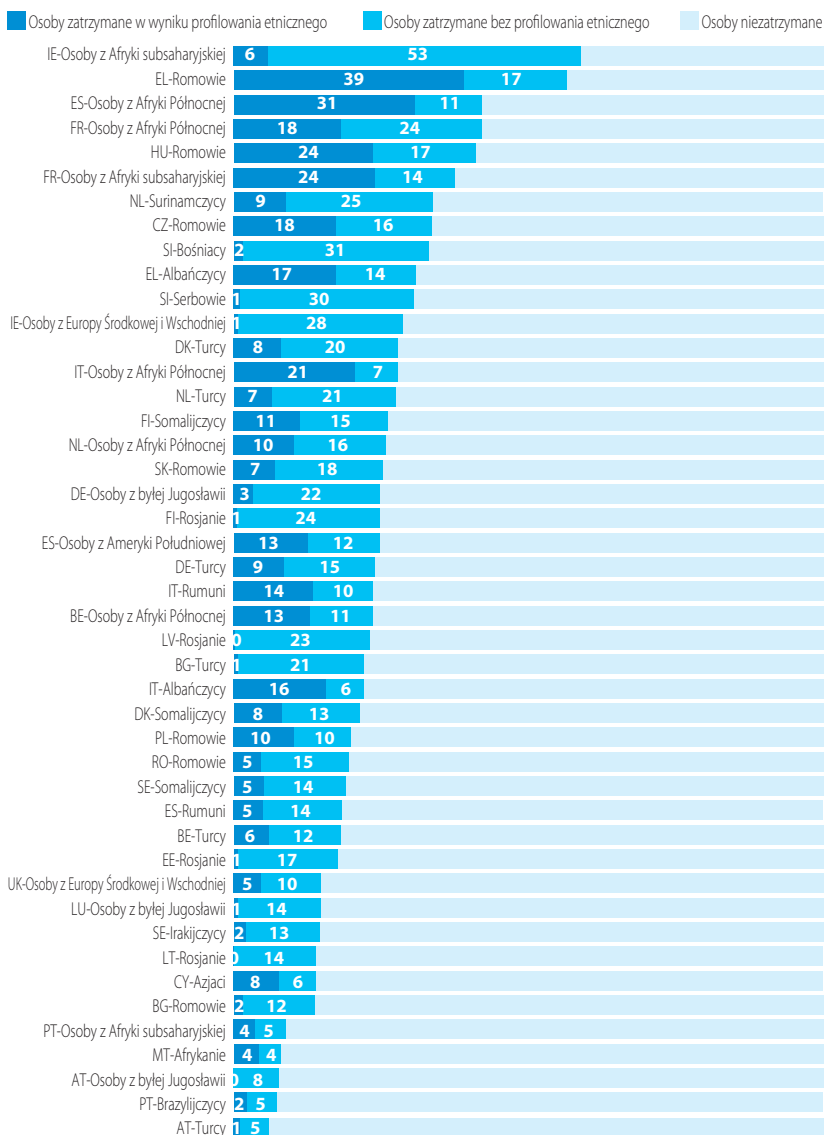
⁽⁵⁶⁾ HARCOURT (2004), s. 1329-1330; HOUSE OF COMMONS HOME AFFAIRS COMMITTEE (2009), pkt 16; SCHEININ (2007), s.15, pkt 57.

⁽⁵⁷⁾ MILLER ET AL. (2000); WEITZER I TÜCH (2005), s. 279-297; MILLER ET AL. (2005); ROSENBAUM ET AL. (2005), s. 343-365; McCLUSKEY ET AL. (1999), s. 389-416.

⁽⁵⁸⁾ MORGAN I NEWBURN (1997)

Wykres 3:

Osoby zatrzymane przez policję w trakcie ostatnich 12 miesięcy (%)

EU-MIDIS, pytanie F3i F5

Z Wykresu 3 wynika, że wielu członków mniejszości w państwach członkowskich UE uważa, iż policja zatrzymała ich w związku z faktem, iż pochodzą ze środowiska imigranckiego lub mniejszości etnicznej – czyli w związku z dyskryminującym profilowaniem policyjnym. Wyniki pokazują, że niektóre mniejszości – takie jak Romowie i osoby pochodzące z Afryki subsaharyjskiej – zgłaszają więcej przypadków dyskryminującego profilowania policyjnego niż inne grupy, które wzięły udział w badaniu – takie jak Rosjanie w krajach bałtyckich. Wynika z tego, że istnieje wyraźny związek między wyglądem zewnętrznym i częstszej występującymi spostrzeżeniami w zakresie dyskryminującego profilowania.

EU-MIDIS pokazuje również zależność pomiędzy ogólnymi poziomami zaufania do policji a postrzeganiem profilowania policyjnego. W badaniu respondentom zadawano ogólne pytania o ich zaufanie do policji, zanim zadano im pytania dotyczące ich doświadczeń w zakresie zatrzymań przez policję, a także zanim spytano, czy uważają, że są ofiarami dyskryminacyjnego profilowania policyjnego. Wyniki wskazywały, że respondenci z tendencją do niskiego poziomu zaufania do policji, również często wyraźniej dostrzegali etniczne profilowanie w kontaktach z policją; na przykład: 50 % ankietowanych pochodzących z mniejszości, którzy zostali zatrzymani przez policję i nie uznali tego za wyniki etnicznego profilowania, stwierdziło, że zasadniczo ufa policji, podczas gdy 27 % ankietowanych pochodzących z mniejszości, którzy zostali zatrzymani i uznali to za wyniki profilowania, ufa policji. Choć z wyników nie sposób ustalić, czy większy brak zaufania do policji determinował negatywne postrzeganie zachowania policji przez ankietowanych, wyniki wskazują na istnienie relacji, której trudno nie dostrzec.

Jak wspomniano wcześniej reperkusje braku zaufania stanowią kluczowy element dyskusji na temat praktyk policyjnych w Wielkiej Brytanii od lat 80. XX wieku i pozostają punktem spornym w relacjach policji ze społecznością. Na skutek potrzeby monitorowania wpływu działań policji na różne grupy w społeczeństwie, rząd Wielkiej Brytanii wprowadził obowiązkowe gromadzenie danych policyjnych na temat zatrzymań, w tym informacji na temat pochodzenia etnicznego zatrzymanej osoby. Ustalenia EU-MIDIS stanowią poparcie dla praktyki zbierania dowodów na temat zakresu i charakteru potencjalnie dyskryminującego profilowania, tak by zidentyfikować i stawić czoła istniejącym obecnie w wielu państwach członkowskich problemom dotyczącym relacji policji ze społecznością mniejszościową.

Wreszcie innym potencjalnie negatywnym skutkiem profilowania etnicznego jest podwyższony poziom wrogości w innych kontaktach obywateli z policją

lub z innymi organami ścigania ⁽⁵⁹⁾. Większa wrogość może wywołać agresję i konflikt w zwykłych kontaktach, stawiając zarówno przed funkcjonariuszami, jak i przed członkami społeczności problemy dotyczące bezpieczeństwa ⁽⁶⁰⁾.

⁽⁵⁹⁾ Zob. także dodatkowe informacje: EU-MIDIS – Data in Focus Report – Law Enforcement (EU-MIDIS – sprawozdanie Kluczowe dane – Organy ścigania) (2010).

⁽⁶⁰⁾ Zob. Komisja Praw Człowieka w Ontario (2003), 21.

4. Walka z dyskryminującym profilowaniem etnicznym

Niniejszy rozdział omawia środki, które mogą pomóc w wykluczeniu ryzyka dyskryminującego profilowania etnicznego występującego faktycznie lub rzekomo. Środki te można podjąć zarówno na poziomie zarządzania, jak i poziomie operacyjnym, i obejmują one: wydawanie jasnych wskazówek funkcjonariuszom; szkolenie umożliwiające funkcjonariuszom stworzenie dobrych relacji ze społecznościami; odnotowywanie korzystania z uprawnień do zatrzymania i rewizji połączone z odpowiednim nadzorem wewnętrznym i mechanizmem wnoszenia skarg w celu określenia i poprawienia dyskryminujących praktyk policyjnych; stosowanie odpowiednich danych wywiadowczych, a w szczególności odpowiednich opisów podejrzanych.

Mimo że wiele ogólnych praktyk policyjnych nie jest tutaj omawianych, należy zauważyć, że na poziomie ogólnym podtrzymywanie dobrych stosunków – poprzez ochronę porządku publicznego w społecznościach – w szczególności z mniejszościami, które czują się podejrzane, może pomóc w zwiększeniu zaufania i współpracy. W perspektywie długoterminowej jest to również ważne dla położenia kresu uprzedzeniom i fałszywym stereotypom, którymi mogą się kierować poszczególni funkcjonariusze. W ramach takiego podejścia należy zwrócić uwagę na politykę rekrutacyjną w celu zapewnienia reprezentowania w organach ścigania wszystkich społeczności.

Ten krótki przewodnik nie został stworzony w celu przedstawienia wyczerpującej odpowiedzi na zagadnienie profilowania w zakresie działań policji, zawiera jednak wstępne informacje mające na celu zachęcenie do dyskusji i działania w tych państwach członkowskich, w których problem nie jest dostatecznie omawiany.

4.1. Jasne wytyczne dla funkcjonariuszy

Jasne wytyczne wydane przez funkcjonariuszy wyższego stopnia są szczególnie ważne biorąc pod uwagę trudności w zrozumieniu, kiedy odwołanie się do pochodzenia etnicznego, rasy lub religii jest dyskryminujące i niezgodne z prawem. Funkcjonariusze na stanowiskach kierowniczych będą musieli wyjaśnić podwładnym, kiedy odwoływanie się do argumentów rasowych, etnicznych lub religijnych jest dopuszczalne i w ten sposób zmniejszyć ryzyko

różnych interpretacji oraz odwołań do stereotypów i uprzedzeń. Następujące studium przypadku podkreśla trudności, które mogą powstać, kiedy funkcjonariuszom brakuje dokładnego i jednolitego zrozumienia, kiedy mogą zgodnie z prawem korzystać ze swoich uprawnień dyskrecyjnych.

STUDIUM PRZYPADKU 5: WIELKA BRYTANIA

Zatrzymania przez policję, podejmowanie decyzji i praktyka

W badaniach opublikowanych w 2000 r. zajęto się sposobem, w jaki funkcjonariusze podejmują decyzję o zatrzymaniu i rewizji osób, określając szereg czynników, które wywołują podejrzenia funkcjonariuszy, w tym zasady pracy lub założenia, które mogą leżeć u podstaw praktyki policyjnej.

Badania wykazały, że funkcjonariusze bardzo odmiennie rozumieją, w jaki sposób korzystać z pojęcia „uzasadnionego podejrzenia”. Podejrzenia funkcjonariuszy wzbudzają: wiek, wygląd (w szczególności ubranie, takie jak czapki z daszkiem i bluzy z kapturem), starsze samochody (które prawdopodobnie są uszkodzone), marki często kradzionych samochodów, drogie samochody (w szczególności prowadzone przez przedstawicieli mniejszości etnicznych, których według funkcjonariuszy nie byłoby stać na zgodny z prawem zakup takiego samochodu), zachowanie (takie jak „przyglądanie się samochodom” lub unikanie kontaktu wzrokowego), czas i miejsce kontaktu (wyglądanie „nie na miejscu” w danym obszarze o danej porze) oraz informacje i dane wywiadowcze (pochodzące z oświadczeń świadków i raportów policyjnych). Wynik badania wskazuje na ogromne zróżnicowanie między funkcjonariuszami pod względem ich decyzji o zatrzymaniu i rewizji podejrzanych ⁽⁶¹⁾.

W związku z trudnościami ze zrozumieniem, kiedy odmiennie traktowanie będzie oznaczało dyskryminację – która jest niezgodna z prawem – istotne jest, aby przełożeni rozpowszechniali wytyczne w celu wyjaśnienia, kiedy można zgodnie z prawem uwzględnić w działaniach rasę, pochodzenie etniczne lub religię. Przykład dobrych wytycznych przekazanych funkcjonariuszom dotyczących roli rasy lub pochodzenia etnicznego w opisach podejrzanych pochodzi z amerykańskiego Departamentu Sprawiedliwości:

„W trakcie podejmowania rutynowych lub spontanicznych decyzji, takich jak zwykle zatrzymania drogowe, funkcjonariusze federalnych organów ścigania nie mogą w żadnym stopniu odwoływać się do rasy lub pochodzenia etnicznego,

⁽⁶¹⁾ QUINTON ET AL. (2000). Sprawozdanie opierało się na rozmowach z 90 funkcjonariuszami operacyjnymi.

z wyjątkiem szczególnych opisów podejrzanych. (...) Podczas prowadzenia działań związanych z konkretnym dochodzeniem funkcjonariusze federalnych organów ścigania mogą odwoływać się do rasy i pochodzenia etnicznego jedynie w stopniu, w którym istnieją wiarygodne informacje – odnoszące się miejsca i ram czasowych – które łączą osoby danej rasy lub pochodzenia etnicznego z określonym przestępstwem, spiskiem lub organizacją przestępczą.

Bardziej szczegółowe wytyczne można znaleźć w Police and Criminal Evidence Act (PACE) England and Wales (ustawie o policji i dowodach kryminalnych dla Anglii i Walii) z 1984 r. Pierwsze studium przypadku pokazuje, w jaki sposób można wydać wytyczne w ramach kodeksu postępowania dołączonego do przepisów, a pozostałe dwa studia – w jaki sposób same organy policyjne mogą wydawać dalsze wyjaśnienia przepisów.

STUDIUM PRZYPADKU 6: WIELKA BRYTANIA

Police and Criminal Evidence Act (PACE) z 1984 r. (ustawa o policji i dowodach kryminalnych) i inne przepisy dotyczące zatrzymania i rewizji

PACE 1984 Code of Practice A (kodeks postępowania A do ustawy PACE z 1984 r.) nadaje policji uprawnienia do zatrzymania i rewizji osób na ulicy⁽⁶²⁾. Obejmuje on ustawę PACE z 1984 r. (sekcja 1), Misuse of Drugs Act (ustawę o niedozwolonym wykorzystaniu środków farmaceutycznych) z 1971 r. (sekcja 23), Firearms Act (ustawę o broni palnej) z 1968 r. (sekcja 47), Terrorism Act (ustawę o terroryzmie) z 2000 r. (sekcje 43 i 44) oraz sekcję 60 Criminal Justice and Public Order Act (ustawy o sprawiedliwości kryminalnej i porządku publicznym) z 1994 r.

Sekcja 1 ustawy PACE nadaje funkcjonariuszom policji uprawnienia do zatrzymania, rewizji i tymczasowego zatrzymania osoby, jeżeli istnieje „uzasadnione podejrzenie”, że osoba ta posiada kradzione lub zabronione przedmioty, w celu „umożliwienia funkcjonariuszom rozwiania lub potwierdzenia ich podejrzeń dotyczących osób bez korzystania z uprawnień do aresztowania”.

Code of Practice stanowi, że „uzasadnione podejrzenie” musi opierać się na obiektywnych i indywidualnych podstawach oraz że:

„Uzasadnione podejrzenie nigdy nie może opierać się jedynie na czynnikach osobistych, bez potwierdzających go danych wywiadowczych lub informacji.

⁽⁶²⁾ Police and Criminal Evidence Act 1984 Code of Practice A (kodeks postępowania A do ustawy o policji i dowodach kryminalnych z 1984 r.) zmieniano kilkakrotnie, najnowsza wersja weszła w życie dnia 26 października 2008 r.; obecnie przeprowadzany jest kolejny przegląd.

Na przykład jako jedynej podstawy rewizji osoby nie można użyć – pojedynczo ani łącznie – koloru skóry, wieku, fryzury ani sposobu ubierania się osoby, ani wiedzy o wcześniejszym skazaniu jej za posiadanie przedmiotu niezgodnego z prawem. Uzasadnione podejrzenie nie może opierać się na uogólnieniach ani stereotypowych wyobrażeniach, że w odniesieniu do pewnych grup lub kategorii ludzi jest bardziej prawdopodobne, że zaangażują się w działalność przestępczą. Religii osoby nie można uznać za uzasadnioną podstawę i nigdy nie powinno się jej uznawać za powód do zatrzymania i rewizji danej osoby”. (ust. 2.2)

STUDIUM PRZYPADKU 7: WIELKA BRYTANIA

Zatrzymanie i rewizja w ramach sekcji 44 Terrorism Act (ustawy o terroryzmie) z 2000 r.: London Metropolitan Police Service Standard Operating Procedure (standardowa procedura działania służb londyńskiej policji)

W niektórych kontekstach, takich jak zwalczanie terroryzmu, prawo brytyjskie zezwala policji na zatrzymanie osób bez wymogu uzasadnionego podejrzenia (zob. sekcja 44 Terrorism Act z 2000 r.).

London Metropolitan Police Service Standard Operating Procedures (standardowe procedury działania służb londyńskiej policji) zawierają następujące wytyczne dla funkcjonariuszy dotyczące sposobu wyboru osób, które należy zatrzymać:

„Profil rewidowanych osób powinien odpowiadać profilowi osób z tego obszaru. Terroryci pochodzą ze wszystkich grup etnicznych i środowisk. Terrorystą jest się ze względu na działania, a nie pochodzenie etniczne, rasę lub religię.

Terroryci mogą pochodzić z różnych środowisk i mogą próbować zmienić zachowanie w celu ukrycia przestępczych zamiarów i wtopienia się w otoczenie.

Funkcjonariusze nigdy nie powinni odwoływać się do stereotypowych wyobrażeń „terrorystów” podczas podejmowania decyzji o skorzystaniu z uprawnień do zatrzymania i rewizji; takie działanie mogłoby doprowadzić do:

- typowania pewnych społeczności lub grup,
- dysproporcji,
- dyskryminacji,
- uniknięcia przez terrorystów wykrycia podczas realizowania ich celu”.⁽⁶³⁾

⁽⁶³⁾ METROPOLITAN POLICE AUTHORITY, SECTION 44 TERRORISM ACT 2000 STANDARD OPERATING PROCEDURES 2007, s. 16.

STUDIUM PRZYPADKU 8: WIELKA BRYTANIA

National Policing Improvement Agency (krajowa agencja ds. poprawy działań policji), „Advice on Stop and Search in Relation to Terrorism” (Praktyczny poradnik w sprawie zatrzymania i rewizji w związku z terroryzmem)

W poradniku stwierdza się, że pomimo braku wymogu podstaw do przeprowadzenia rewizji na mocy sekcji 44 policja nigdy nie powinna przeprowadzać przypadkowych rewizji:

„Funkcjonariusze powinni zawsze posługiwać się obiektywnymi kryteriami przy wyborze osób, które będą rewidować; kryteria te powinny być związane z:

- samymi osobami,
- miejscem, w którym znajduje się osoba,
- połączeniem obu powyższych kryteriów”.

Poradnik definiuje profilowanie rasowe lub religijne jako:

„odwoływanie się do rasowych, etnicznych, religijnych lub innych stereotypów – a nie do konkretnego zachowania lub szczegółowych danych wywiadowczych – jako do podstawy podejmowania decyzji operacyjnych lub dochodzeniowych w sprawie tego, kto może być zaangażowany w działalność przestępczą. Funkcjonariusze powinni podjąć wszelkie starania w celu uniknięcia jakiegokolwiek formy profilowania rasowego lub religijnego podczas wyboru osób, które zostaną zrewidowane na podstawie uprawnień na mocy sekcji 44. Tego typu profilowanie może oznaczać niezgodną z prawem dyskryminację, którą jest również dyskryminacja na podstawie wieku, płci, orientacji seksualnej lub niepełnosprawności”.

W poradniku zaznaczono, że terroryści mogą pochodzić z każdego środowiska i że nie istnieje profil określający wygląd terrorysty. Zaleca się też, co następuje:

„Należy podjąć wszelkie starania w celu upewnienia się, że wybór osób nie jest oparty jedynie na pochodzeniu etnicznym, domniemanej religii lub innych kryteriach osobistych. Wygląd osoby lub jej pochodzenie mogą mieć czasem znaczenie, ale decyzja funkcjonariusza o zrewidowaniu tej osoby na mocy sekcji 44 powinna zostać podjęta jedynie, jeżeli wynika ze sprawdzonych danych wywiadowczych. Profilowanie osób o pewnym pochodzeniu etnicznym lub religijnym może również doprowadzić do utraty zaufania społeczności. Skutecznym sposobem ochrony przed tą sytuacją jest porównanie liczby osób zrewidowanych w stosunku do składu demograficznego obszaru, na

którym rewizje mają miejsce. Funkcjonariusze powinni jednak upewnić się, że porównanie nie zostanie wypaczone. Na przykład jeżeli działania są prowadzone na dużym dworcu kolejowym w centrum miasta, skład demograficzny zrewidowanych osób należy porównać z podróżnymi znajdującymi się w tym miejscu, a nie z miejscową ludnością”.

Poradnik wyraźnie podkreśla znaczenie poinformowania społeczności o przeprowadzeniu i miejscu działań na mocy sekcji 44 – chyba że jest to niewłaściwe ze względu na prowadzone operacje – za pośrednictwem mechanizmów konsultacji, takich jak niezależne grupy doradcze oraz plakaty i ulotki ⁽⁶⁴⁾.

4.2. Szkolenie

Poza wydawaniem szczegółowych wytycznych dla funkcjonariuszy dodatkowym narzędziem zmniejszenia ryzyka dyskryminującego profilowania etnicznego jest szkolenie. Szkolenie powinno mieć różne cele: kształcenie funkcjonariuszy w zakresie prawa dotyczącego dyskryminacji; walka ze stereotypami i uprzedzeniami; podnoszenie świadomości dotyczącej konsekwencji dyskryminacji i znaczenia zaufania obywateli oraz przekazywanie praktycznych rad dotyczących sposobu komunikowania się z obywatelami. W szczególności rządy uzgodniły – poprzez Europejski Kodeks Etyki Policijnej – że „[s]zkolenie policji powinno w pełni uwzględnić potrzebę sprzeciwiania się rasizmowi i ksenofobii oraz walki z nimi” w samej instytucji policji ⁽⁶⁵⁾. Pewnego rodzaju szkolenia, takie jak „szkolenia w zakresie różnorodności” lub „szkolenia w zakresie wrażliwości”, od dawna funkcjonują w niektórych krajach. Szkolenia w zakresie różnorodności starają się odnosić do uczuć związanych z pochodzeniem etnicznym, różnicami i stereotypami oraz do ich wpływu na nasze codzienne życie. Niektóre kursy w zakresie różnorodności nie omawiają jednak zagadnienia dyskryminacji. Niektóre badania wskazują, że szkolenie kulturowe oraz w zakresie różnorodności może w rzeczywistości uwidocznnić i wzmocnić różnice, przyczyniając się do powstawania, a nie do zwalczania stereotypów ⁽⁶⁶⁾. „Szkolenie w zakresie wrażliwości kulturowej” (w przeciwieństwie do ogólnego szkolenia w zakresie różnorodności) ma dostarczyć funkcjonariuszom wiedzy na temat kultury szczególnych grup etnicznych, z którymi funkcjonariusze często mają kontakt, ale których nie znają osobiście. Szkolenie obejmuje zalecenia, co należy, a czego nie należy robić,

⁽⁶⁴⁾ NATIONAL POLICE IMPROVEMENT AGENCY (2008), s. 14.

⁽⁶⁵⁾ COMMITTEE OF MINISTERS OF THE COUNCIL OF EUROPE (2001), ust. 30: Explanatory Memorandum, Commentary on para. 30.

⁽⁶⁶⁾ WRENCH (2007), s. 108-114.

i zawiera wytyczne dotyczące grzeczności z różnych perspektyw etnicznych, religijnych lub narodowych. Szkolenie kulturowe jest najbardziej skuteczne, jeżeli tworzy się je i prowadzi z pomocą i udziałem osób z odnośnych społeczności.

STUDIUM PRZYPADKU 9: IRLANDIA I IRLANDIA PÓŁNOCNA

Szkolenie „Diversity Works” (Różnorodność istnieje)

Irlandzkie i północnoirlandzkie organy ścigania wspólnie stworzyły kurs szkoleniowy „Diversity Works” w ramach unijnego projektu Peace II i przystosowywały go do swojej szczególnej sytuacji. Podczas tworzenia szkolenia, w celu skorygowania materiałów i metod, wykorzystano konsultacje z funkcjonariuszami policji, społecznościami mniejszości i naukowcami z odpowiednią wiedzą ekspercką, szkolenie pilotażowe oraz uzyskane informacje zwrotne.

Kurs obejmuje: zrozumienie zdolności każdej osoby do tworzenia stereotypów, wyłączenia i marginalizowania innych; zastanowienie się nad stereotypami, uprzedzeniami i założeniami; uzmysłowienie uczestnikom ich władzy oraz sposobu, w jaki połączenie uprzedzeń i władzy może doprowadzić do dyskryminacji; lepsze zrozumienie różnorodności; uświadomienie sobie różnych rodzajów dyskryminacji, jakim stawiają czoła członkowie grup mniejszościowych; rozpoznanie, uznanie i poszanowanie różnic; umiejętności komunikacji międzykulturowej; poszanowanie dla praktyk kulturowych i religijnych w trakcie działań policji; różnorodność jako kwestię zawodową w ramach właściwych działań policji.

Kurs opiera się na działaniach, w tym na oglądaniu nagrań wideo i udziale członków grup mniejszościowych. Garda Síochána (irlandzka policja) prowadzi ten kurs w trakcie szkolenia w ramach doskonalenia zawodowego (nie w trakcie podstawowego szkolenia rekrutów). Szkolenie „Diversity Works” nie odnosi się szczególnie do profilowania etnicznego, ale czasem ułatwia prowadzenie dialogu.

STUDIUM PRZYPADKU 10: HOLANDIA

Szkolenie w zakresie kierownictwa

Amsterdamska policja wyszkoliła 300 funkcjonariuszy na kierowniczych stanowiskach w zakresie funkcji kierowniczych i zachowań osób na stanowiskach kierowniczych w ramach programu „bezpiecznego klimatu”. Uczestnicy pracują w grupach przez okres ponad 30 miesięcy, z 10-dniowym obowiązkowym szkoleniem i dodatkową elastyczną treścią zaprojektowaną tak, aby odpowiedzieć na ich potrzeby i zapewnić zróżnicowane podejście do nauczania. Szkolenie ma na celu sprawienie, aby osoby na stanowiskach kierowniczych uświadomiły sobie uprzedzenia i stereotypy; umiały słuchać i powstrzymać się od pochopnych ocen; zdobyły świadomość kulturową; poprawiły umiejętności komunikacyjne i umiejętności w zakresie współpracy ze społecznościami; nauczyły się różnych stylów kierowania i zachowań związanych z zarządzaniem różnymi środowiskami. Program ma na celu stworzenie bezpiecznego środowiska, w którym kierujący mogą omawiać wątpliwości i dylematy związane z kierownictwem i różnorodnością oraz zastanawiać się nad nimi. Organizatorzy projektu określają go jako „budowanie mostu podczas chodzenia po nim”.

Podobne przykłady szkolenia w zakresie różnorodności można znaleźć w innych państwach członkowskich UE, takich jak Austria⁽⁶⁷⁾. Szkolenie w zakresie różnorodności zazwyczaj skupia się jednak na zwalczaniu postaw dyskryminujących, a nie konkretnie na niebezpieczeństwach płynących z dyskryminującego profilowania etnicznego. Tą kwestią należy się szerzej zająć.

Ostatni przykład ilustruje, w jaki sposób szkolenie można wykorzystać w celu uświadomienia funkcjonariuszom, jaki negatywny lub pozytywny wpływ może mieć ich zachowanie podczas zatrzymania i rewizji. Szkolenie – jak pokazuje studium przypadku – również może działać w obie strony poprzez zwiększenie społecznego zrozumienia wyzwań, które napotyka policja, i tym samym zwiększenie zaufania i współpracy obywateli (zob. str. 38 powyżej w odniesieniu do wyników badania EU-MIDIS dotyczących postrzegania profilowania w trakcie zatrzymań i rewizji oraz zaufania do policji).

⁽⁶⁷⁾ Szkolenie przeciwko uprzedzeniom i w zakresie różnorodności „A World of Difference” stworzone przez Anti-Defamation League (Liga przeciwko Zniesławieniu) stanowi część programu działań austriackiej policji w zakresie praw człowieka. Szkolenie opiera się na założeniu, że człowiek musi stawić czoła własnym uprzedzeniom, aby mógł „oduczyć się” postaw dyskryminujących; dodatkowe informacje można uzyskać na stronie internetowej Anti-Defamation League dostępnej pod adresem: http://www.adl.org/education/edu_awod/default.asp

STUDIUM PRZYPADKU 11: WIELKA BRYTANIA

Szkolenie dotyczące zatrzymań i rewizji dla młodzieży i policji

„Second Wave” (Druga fala) to projekt artystyczny dla młodzieży prowadzony w Londynie, w ramach którego przez trzy lata organizowano nagradzane warsztaty szkoleniowe dla miejscowej młodzieży i oddziału Territorial Support Group (TSG, Terytorialnej Grupy Wsparcia) w Lewisham ⁽⁶⁸⁾. Jako oddziały mobilne TSG często pracują w obszarach, w których nie mają powiązań lokalnych, i ta sytuacja wywołała zaniepokojenie społeczne dotyczące stosowania przez nie procedury zatrzymania i rewizji, szczególnie w stosunku do młodzieży.

„Second Wave” organizuje regularne warsztaty z małymi grupami młodzieży i funkcjonariuszami TSG przy wykorzystaniu metod teatralnych, takich jak odgrywanie odwróconych ról oparte na prawdziwych doświadczeniach młodzieży. Niedawne warsztaty objęły takie zagadnienia jak obecność w przestrzeni publicznej, sposób postrzegania młodzieży oraz tożsamość w odniesieniu do odnotowania pochodzenia etnicznego na formularzach zatrzymania. W trakcie odgrywania ról funkcjonariusze są przebrani w cywilne ubrania, a kiedy role są odwrócone, młodzi ludzie zakładają mundury policyjne. Odgrywanie ról odbywa się również w miejscach publicznych. Między warsztatami prowadzono dyskusje, które budowały więzi między młodzieżą a funkcjonariuszami.

Funkcjonariusze twierdzą, że zdobyli znaczny wgląd w doświadczenia i sposób postrzegania młodzieży. Młodzież twierdzi, że czuje się doceniona oraz że ma wpływ na to, jak jest traktowana przez policję.

W badaniu EU-MIDIS zapytano ankietowanych, czy podczas ostatniego zatrzymania przez policję zostali potraktowani z szacunkiem. Wyniki pokazały, że – z wyjątkiem Romów ankietowanych w Grecji – większość osób, które zostały zatrzymane, uznała, że policja zachowała się z szacunkiem lub neutralnie. Natomiast – oprócz południowoamerykańskich i romskich respondentów w Hiszpanii – we wszystkich innych przypadkach, w których można porównać doświadczenia ankietowanych pochodzących z większości i z mniejszości w danym kraju, ankietowani pochodzący z większości częściej niż ankietowani pochodzący z mniejszości twierdzili, że policja potraktowała ich z szacunkiem.

⁽⁶⁸⁾ TSG stanowią wyspecjalizowane oddziały poszukiwawcze, które zazwyczaj mają siedzibę w centrum gminy i są powoływane do różnych obszarów w celu prowadzenia zatrzymań i rewizji lub innych działań policyjnych. Dodatkowe informacje można znaleźć pod adresem: http://www.met.police.uk/co/territorial_support.htm.

4.3. Formularze zatrzymania i rewizji

Formularze zatrzymania i rewizji mogą być użytecznym praktycznym narzędziem zachęcającym funkcjonariuszy do przeprowadzania uzasadnionych zatrzymań oraz promującym otwartość i odpowiedzialność przed obywatelami. Przykładem może być Wielka Brytania, w której PACE Code of Practice (kodeks postępowania do ustawy PACE) wymaga, aby funkcjonariusze przekazywali osobie zatrzymanej protokół z zajścia, jeżeli jest to możliwe. Obecnie Wielka Brytania jest jedynym państwem członkowskim, w którym istnieje taki obowiązek⁽⁶⁹⁾. Jednakże w celu stworzenia pakietów szkoleniowych wspierających wprowadzenie formularzy zatrzymania na Węgrzech i w Hiszpanii wdrożono niedawno w ramach unijnego programu AGIS⁽⁷⁰⁾ projekt o nazwie STEPSS (Strategies for Effective Stop and Search), który przyjął się z pewnym powodzeniem. W inicjatywie tej zawarto również wytyczne dotyczące podstaw podejrzania; członków społeczności zaangażowano w zaprojektowanie i stworzenie formularzy⁽⁷¹⁾. Formularze zawierają informacje o przyczynach rewizji, przedmiocie (przedmiotach), których szukają funkcjonariusze, wynikach rewizji oraz nazwisku (nazwiskach) i posterunku funkcjonariusza (funkcjonariuszy) przeprowadzającego (przeprowadzających) rewizję. Informacje dotyczące szczegółowych danych osoby rewidowanej (osób rewidowanych) są dokumentowane; są to na przykład imię i nazwisko, adres oraz pochodzenie etniczne – udzielenia wszystkich tych informacji osoba rewidowana może odmówić.

Obecnie brytyjskie formularze zatrzymania zawierają 16 kategorii „etnicznych” oraz ogólną kategorię „inne”. Osoba zatrzymana musi sama określić swoje pochodzenie zgodnie z tymi kategoriami. Funkcjonariusz może również podać własną opinię o pochodzeniu osób, jeżeli nie zgadzają się z własnym określeniem pochodzenia przez osobę zatrzymaną.

Jak zauważono w rozdziale drugim na szczeblu krajowym może istnieć szereg przeszkód w zebraniu danych określających rasę, pochodzenie lub religię, szczególnie w związku z ochroną danych osobowych. W celu pokonania tych przeszkód konieczne może okazać się podkreślenie szczególnego zastosowania tych informacji dla ochrony grup mniejszościowych poprzez określenie potencjalnie dyskryminujących praktyk. Kolejną trudnością w wielu państwach

⁽⁶⁹⁾ Wersja Code of Practice z 2005 r. wprowadziła sprawozdania z „zatrzymań” oraz z zatrzymań i rewizji. Zatrzymania lub zatrzymania i wyjaśnienia określa się jako zatrzymania, podczas których funkcjonariusze proszą osobę o wyjaśnienie swoich działań lub obecności na danym obszarze, ale nie przeprowadzają rewizji tej osoby.

⁽⁷⁰⁾ Program Komisji Europejskiej AGIS jest programem ramowym, który funkcjonował w latach 2003-2006 na rzecz współpracy policji, wymiaru sprawiedliwości i fachowców z państw członkowskich i krajów kandydujących w sprawach kryminalnych i w walce z przestępczością.

⁽⁷¹⁾ OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2009), „Addressing Ethnic Profiling by Police”.

członkowskich może być fakt, że formularze zatrzymania i rewizji w nich nie istnieją i rząd centralny musi je najpierw wprowadzić przy wsparciu zarówno policji, jak i samych grup mniejszościowych.

Kilka korzyści płynie z dokumentowania korzystania z uprawnień do zatrzymania i rewizji, w szczególności odnotowywania rasy, pochodzenia etnicznego lub religii osób zatrzymanych, mianowicie:

- **Wewnętrzne monitorowanie** i wykrywanie nieproporcjonalnego typowania mniejszości może prowadzić do działań naprawczych. Na szczeblu krajowym, regionalnym lub lokalnym dokumentowanie zatrzymań i rewizji umożliwia zebranie statystyk, które mogą wykazać, czy uprawnienia w tym zakresie są wykorzystywane nieproporcjonalnie w stosunku do konkretnych mniejszości. Może to pociągnąć za sobą działania naprawcze w stosunku do wytycznych wydanych organom na szczeblu krajowym, ale również do wytycznych wydanych konkretnym funkcjonariuszom lub zespołom na szczeblu lokalnym.
- **Dostęp obywateli do statystyk i danych może potwierdzać skargi dotyczące dyskryminacji.** Gromadzenie takich danych jest również istotne dla obywateli, ponieważ umożliwia im pociągnięcie do odpowiedzialności organów ścigania lub konkretnych funkcjonariuszy. Jak wykazano w rozdziale drugim jest to niezbędne w celu udowodnienia przypadków pośredniej dyskryminacji przez organy ścigania na podstawie zebranych danych. Jest to również ważne ogólnie przy potwierdzaniu skarg dotyczących bezpośredniej dyskryminacji.

4.3.1. Wewnętrzne monitorowanie i wykrywanie dysproporcji

Długoterminową korzyść z przechowywania dokumentacji stanowi umożliwienie funkcjonariuszom wyższego stopnia stwierdzenia, czy uprawnienia do zatrzymania i rewizji są wykorzystywane nieproporcjonalnie w stosunku do konkretnych grup mniejszościowych oraz odpowiedniego skorygowania wytycznych wydawanych funkcjonariuszom. PACE Code of Practice w Anglii i Walii nakłada na funkcjonariuszy nadzorujących ustawy obowiązek monitorowania korzystania z uprawnień do zatrzymania i rewizji, przy szczególnym uwzględnieniu: „czy istnieje dowód, że są wykorzystywane na podstawie stereotypowych wyobrażeń lub niewłaściwych uogólnień”⁽⁷²⁾. Kodeks zaleca funkcjonariuszom nadzorującym zbadanie protokołów zatrzymania w celu określenia tendencji lub wzorów, które mogą budzić niepokój; wzywa

⁽⁷²⁾ HOME OFFICE (2008), ust. 5.1

do wspomagania monitorowania zbiorem danych statystycznych dotyczących zatrzymań i rewizji stosowanych przez wszystkie służby policji na poziomie obszaru znajdującego się w granicach ich policyjnych rewirów. Oba poniższe studia przypadku stanowią przykład dwóch sposobów wykorzystania przez różne organy policyjne danych zebranych z formularzy zatrzymania i rewizji w celu dokonania korekty praktyk policyjnych ⁽⁷³⁾.

STUDIUM PRZYPADKU 12: WIELKA BRYTANIA

Skomputeryzowane monitorowanie zatrzymań przeprowadzonych przez pojedynczych funkcjonariuszy w Hertfordshire

Statystyki policji w Hertfordshire wykazały, że w latach 2006-2007 przeprowadzono 43 326 zatrzymań i 11 511 zatrzymań z rewizjami ⁽⁷⁴⁾. Mimo że były to względnie niskie liczby w porównaniu z innymi organami policji brytyjskiej, analiza danych wskazuje, że osoby czarnoskóre były zatrzymywane i rewidowane 5 razy częściej, a Azjaci 1,8 razy częściej niż biali. Funkcjonariusze wyższego stopnia stwierdzili jednak, że funkcjonariusze nadzorujący ani nie otrzymywali tych informacji, ani nie byli przeszkoleni co do sposobu odniesienia się do tej dysproporcji. W związku ze względnie niskim poziomem zatrzymań i rewizji funkcjonariusze nadzorujący mieli trudności w zidentyfikowaniu tych dysproporcji. Bez dowodów statystycznych nadzorujący niechętnie kwestionowali działania funkcjonariuszy z obawy, że można byłoby uznać, iż oskarżają ich o rasizm.

W kwietniu 2007 r. wprowadzono nowe formularze zatrzymania, które funkcjonariusze nadzorujący byli obowiązani sprawdzać na koniec każdej zmiany. Formularze były skanowane do bazy danych, która była dostępna dla wszystkich funkcjonariuszy w wewnętrznej sieci policyjnej. Funkcjonariusze nadzorujący tworzyli statystyczny obraz korzystania z zatrzymań przez pojedynczych funkcjonariuszy i pojedyncze zespoły. Na początku 2008 r. policja z Hertfordshire stworzyła oprogramowanie wykrywające, czy funkcjonariusze zatrzymywali statystycznie nieproporcjonalną liczbę mniejszości etnicznych ⁽⁷⁵⁾. Oprogramowanie sprawdzało również: prawdopodobieństwo i przypadek; czy całkowita liczba zatrzymań i rewizji była niska; czy funkcjonariusze kontrolowali

⁽⁷³⁾ Podejście podobne do podejścia opisanego poniżej można odnaleźć w Stanach Zjednoczonych, zob. HILL (2002), s. 18.

⁽⁷⁴⁾ MINISTRY OF JUSTICE, (2008).

⁽⁷⁵⁾ Przy obliczaniu dysproporcji uwzględniono skład ludności każdego miejscowego rewiru oraz okres czasu, w jakim funkcjonariusze pracowali na każdym obszarze. Wcześniej dysproporcję określano poprzez porównanie odsetka zatrzymanych mniejszości z ich odsetkiem wśród miejscowej ludności. Funkcjonariusze uzasadniali wtedy dysproporcje twierdzeniem, że dotyczyły one obszarów zamieszkałych przez liczne grupy mniejszościowe.

obszary, do których byli wyznaczeni; czy nie przeprowadzali kontroli w dniach, w których mogli spotkać osoby podejrzane należące do mniejszości. Program stworzył „zakresy prawdopodobieństwa” oparte na prawdopodobieństwie, że pojedynczy funkcjonariusze zatrzymują osoby pochodzące z mniejszości powyżej pewnego statystycznie znaczącego poziomu. Program identyfikował każdego funkcjonariusza, który zatrzymał więcej przedstawicieli mniejszości, niż to wyznaczono.

Wstępnie ok. 25 funkcjonariuszy weszło w zakres prawdopodobieństwa. Dział ds. różnorodności przeprowadził rozmowy ze zidentyfikowanymi funkcjonariuszami; rozmawiano również z funkcjonariuszami, którzy mieli proporcjonalny poziom zatrzymań i wysoką wykrywalność w celu określenia, w jaki sposób typowali osoby do zatrzymań. Analiza danych wykazała problemy związane ze zrozumieniem przez funkcjonariuszy „uzasadnionych podstaw” do przeprowadzenia zatrzymań oraz z pewnymi działaniami, które miały zgodne z prawem cele, ale wywoływały nieproporcjonalne wyniki.

Program działa obecnie w przedziale miesięcznym i automatycznie powiadamia pocztą elektroniczną funkcjonariusza nadzorującego o każdym funkcjonariuszu, którego zidentyfikuje oraz podaje szczegóły zatrzymań tego funkcjonariusza i wzory pytań, które należy mu zadać. Funkcjonariusze nadzorujący przeszli również odpowiednie szkolenie i mają obowiązek rozmowy z danym funkcjonariuszem. Nadzorujący przedstawiają sprawozdanie ze wszystkich rozmów wraz z zaleceniami dotyczącymi działania lub ponownego szkolenia.

Poziom statystycznie znaczącej dysproporcji spadł wśród funkcjonariuszy, których zidentyfikowano i z którymi rozmawiano oraz w całej policji w Hertfordshire. Dane umożliwiają przeprowadzanie rutynowych rozmów nadzorujących z funkcjonariuszami, a funkcjonariusze mają świadomość, że przeprowadzane przez nich zatrzymania są analizowane i że każda dysproporcja musi być uzasadniona. Oprócz skupienia się na pojedynczych funkcjonariuszach poprawiono również protokoły oceny wpływu na społeczność, tak aby podczas planowania działań uwzględniano ich potencjalny wpływ na obywateli i stosownie informowano o tym funkcjonariuszy.

STUDIUM PRZYPADKU 13: WIELKA BRYTANIA

London Metropolitan Police (służby londyńskiej policji): Operation Pennant (operacja Pennant)

W październiku 2006 r. służby londyńskiej policji rozpoczęły operację Pennant – system wewnętrznej odpowiedzialności mający na celu ograniczenie dysproporcji w korzystaniu z uprawnień do zatrzymania i rewizji przez pociąganie do odpowiedzialności policyjnych rewirów z najgorszymi wynikami wśród londyńskich gmin. Ramy oceny skuteczności operacji Pennant obejmują pięć głównych zagadnień dotyczących korzystania z uprawnień do zatrzymania:

- liczba zatrzymań i rewizji,
- wskaźnik aresztowań,
- czy na formularzach odnotowano samookreślenie pochodzenia etnicznego,
- punktualność wprowadzania danych do centralnej bazy danych z formularzy zatrzymania,
- etniczna dysproporcja w rewizjach londyńczyków.

Każda zmienna jest ważona pod względem swojego znaczenia, a program tworzy listę rankingową wyników 37 londyńskich gmin. Raz na kwartał pięć gmin o najgorszych wynikach ma obowiązek wypełnić kwestionariusz samooceny w celu wskazania polityki i praktyk, które mogą mieć wpływ na dysproporcje. Następnie muszą wyjaśnić swoje wyniki komisarzowi, Metropolitan Police Authority (organom londyńskiej policji) i członkom lokalnej społeczności. Gminy o złych wynikach muszą przygotować trzymiesięczny plan działań i składać sprawozdania na kolejnych posiedzeniach.

Od rozpoczęcia operacji Pennant służby londyńskiej policji odnotowały obniżenie poziomu dysproporcji w całym Londynie i wyrównanie wskaźników zależności od pochodzenia aresztowań następujących po zatrzymaniu i rewizji. Dane wprowadzane są bardziej punktualnie oraz poprawił się nadzór, który zapewnia, że funkcjonariusze będą prosić o samookreślenie pochodzenia zatrzymanych oraz je odnotowywać. W trakcie procesu zidentyfikowano 15-20 gmin, z których 90 % osiągnęło znaczną poprawę.

4.3.2. Publiczne mechanizmy wnoszenia skarg

Formalny proces powiązany z zatrzymaniem i rewizją zapewnia również możliwość dostarczenia osobie zatrzymanej informacji na temat jej praw i sposobu wnoszenia skargi. Pozwala to na odgrywanie przez obywateli pewnej roli w dopilnowaniu, żeby uprawnień nie wykorzystywano w sposób dyskryminujący.

STUDIUM PRZYPADKU 14: WIELKA BRYTANIA

Broszury „Know your rights” (Znaj swoje prawa):

Association of Police Authorities (Stowarzyszenie Organów Policji) wydaje broszurę „Know your rights” mającą na celu dostarczenie obywatelom, w szczególności młodzieży, informacji dotyczących procedury zatrzymania i rewizji. Broszura jest dostępna w 20 językach, w tym w języku arabskim, chińskim, gudżarati, serbskim, somali i wietnamskim. Zawiera jasne i przystępne informacje na temat tego:

- co składa się na zatrzymanie oraz zatrzymanie i rewizję,
- dlaczego dochodzi do zatrzymań i rewizji,
- gdzie może do nich dojść,
- o zdjęcie jakiej części ubrania może poprosić osobę funkcjonariusz,
- jakich informacji powinien udzielić funkcjonariusz i co musi zostać odnotowane na formularzu zatrzymania,
- jak wnieść skargę w przypadku rzekomego niesprawiedliwego traktowania. ⁽⁷⁶⁾

Mechanizmy wnoszenia skarg stanowią bardzo ważny środek walki z nadużywaniem uprawnień policji, ale również odbudowania i zapewnienia zaufania obywateli do systemu egzekwowania prawa poprzez zapewnienie odpowiedzialności funkcjonariuszy przed obywatelami. Istnieje kilka różnych modeli mechanizmów wnoszenia skarg, które często działają równolegle:

- Wyspecjalizowane organy policyjne ds. skarg. Mogą to być mechanizmy wewnętrzne (zazwyczaj złożone z funkcjonariuszy policji), które badają zarzuty niesprawiedliwego traktowania i mogą podejmować działania dyscyplinarne. Wyspecjalizowane organy ds. skarg mogą również być niezależne lub zewnętrzne w stosunku do policji (i składać się z funkcjonariuszy policji i cywilów).
- Wyspecjalizowane organy ds. dyskryminacji. Wszystkie państwa członkowskie UE są zobowiązane do ustanowienia organów, które będą promowały równość rasową. Chociaż sytuacja różni się w państwach członkowskich, większość tych organów posiada uprawnienia pozwalające rozpatrywać skargi dotyczące dyskryminacji rasowej.
- Sądy powszechne. Jeżeli funkcjonariusze sami popełniają przestępstwo lub łamią prawo cywilne lub administracyjne, podlegają – tak jak zwykli obywatele – postępowaniu przed sądami krajowymi.

⁽⁷⁶⁾ ASSOCIATION OF POLICE AUTHORITIES (2009).

4.4. Analiza zachowania

Jak wspomniano w rozdziale drugim w celu uniknięcia dyskryminującego profilowania etnicznego funkcjonariusze powinni opierać swoje decyzje o podjęciu działania na czynnikach właściwych danemu podejrzanemu. W szczególności funkcjonariusze powinni skupić się na zachowaniu osoby w celu określenia, czy istnieje „uzasadnione podejrzenie” lub inny stosowny powód do przeprowadzenia zatrzymania. Poniżej znajdują się studia przypadku dotyczące szkolenia oferowanego funkcjonariuszom w celu rozwinięcia ich umiejętności dostrzegania i analizowania podejrzanego zachowania, odwracając uwagę od cech, które mogą odwoływać się do uprzedzeń, takich jak rasa, pochodzenie etniczne lub religia ⁽⁷⁷⁾.

STUDIUM PRZYPADKU 15: HOLANDIA

Program szkoleniowy „Search, Detect and React” (Poszukiwanie, wykrycie, reakcja, SDR)

Ten program szkoleniowy został stworzony przez International Security and Counter-Terrorism Academy for Police and Security Entities (Międzynarodową Akademię Bezpieczeństwa i Walki z Terroryzmem dla Policji i Organów Bezpieczeństwa). Stosowanie programu SDR jako „narzędzia rozpoznawania przypadków potencjalnej przemocy, zakłócenia porządku publicznego, działalności niezgodnej z prawem i śmiertelnych ataków” ⁽⁷⁸⁾ ma na celu zabezpieczenie przestrzeni publicznej i imprez masowych oraz zwiększa umiejętności pracowników ochrony w profilowaniu pod względem zachowania. Oznacza to, że odwraca się uwagę od cech niezmiennych, takich jak kolor skóry, i kieruje ją na zachowanie osób w celu poparcia decyzji o podjęciu działań policyjnych. W trakcie szkolenia funkcjonariusze uczą się, jak normalnie zachowują się ludzie w konkretnych miejscach i jak najlepiej wykryć odchodzące od normy, podejrzanę zachowanie. Po wykryciu takich rodzajów zachowań funkcjonariusze muszą postępować w „delikatny” sposób. W większości przypadków będą się zwracać do podejrzanego w nieformalny sposób bez korzystania z formalnych uprawnień policyjnych. Program obejmuje elementy nauczania na zajęciach, szkolenie stosowane i szkolenie w miejscu pracy. Program SDR stosuje się obecnie na lotnisku Schiphol oraz w różnych jednostkach holenderskiej policji ⁽⁷⁹⁾.

⁽⁷⁷⁾ W celu zapoznania się z podobnym podejściem w Stanach Zjednoczonych zob. HARRIS (2002), s. 8; U.S. CUSTOMS SERVICE (2009).

⁽⁷⁸⁾ The INTERNATIONAL SECURITY & COUNTER-TERRORISM ACADEMY, „The SDR™ (Search, Detect and React)™”, program dostępny jest pod adresem: <http://www.sdr.org.il/index.html>.

⁽⁷⁹⁾ The INTERNATIONAL SECURITY & COUNTER-TERRORISM ACADEMY, „The SDR™ (Search, Detect and React)™”, program dostępny jest pod adresem: <http://www.sdr.org.il/index.html>.

STUDIUM PRZYPADKU 16: WIELKA BRYTANIA

Szkolenie policji transportowej w ramach systemu kontroli opartego na ocenie zachowania (ang. behavioural assessment screening system – BASS)

System kontroli oparty na ocenie zachowania (BASS) został stworzony przez policję stanu Massachusetts w Stanach Zjednoczonych i dostosowany do wykorzystania przez brytyjską policję transportową. Szkolenie opiera się na profilowaniu pod względem zachowania osób znajdujących się pod wpływem stresu na lotniskach lub w węzłach komunikacyjnych. Policja stanowa w Massachusetts pracowała z kryminologami w celu dokonania przeglądu nagrania porywaczy z 9 września wylatujących z lotniska Logan w Bostonie i przylatujących na nie przed atakami. Stworzyli oni zestaw kryteriów, dzięki którym można zidentyfikować zachowanie osób pod wpływem stresu w tłumie, podczas odprawy lub kontroli bezpieczeństwa. Kryteria te zostały dostosowane przy wykorzystaniu informacji zebranych z ataków z 7 lipca w londyńskim metrze.

Wszyscy funkcjonariusze British Transport Police (brytyjskiej policji transportowej) pracujący w londyńskim metrze przeszli szkolenie BASS, a obecnie są nim objęci również funkcjonariusze pracujący na kolei w całym kraju. Dwudniowe szkolenie obejmuje wykłady, dyskusje i ćwiczenia praktyczne zarówno w trakcie zajęć, jak i w węzłach komunikacyjnych. W szkoleniu podkreśla się, że nie istnieje rasowy ani religijny profil terrorystów – niedawne ataki przeprowadziły osoby różnego pochodzenia etnicznego.

Wewnętrzna ocena przeprowadzona przez brytyjską policję transportową sześć miesięcy po odbyciu przez funkcjonariuszy szkolenia wykazała, że jakość zatrzymań w metrze poprawiła się. Rzeczywista liczba zatrzymań znacznie zmalała, natomiast liczba aresztowań w wyniku zatrzymań znacznie wzrosła. Zbieranie danych wywiadowczych na podstawie zatrzymań również się poprawiło. Informacje zwrotne od funkcjonariuszy w związku z narzędziami zapewnionymi przez szkolenie były pozytywne ⁽⁸⁰⁾.

⁽⁸⁰⁾ Zob. również BRITISH TRANSPORT POLICE AUTHORITY (2009), Minutes of Stakeholder Relations and Communications Strategy Committee Meetings of 20 January 2009 (Agenda Item 9.1), s. 2-3 oraz Minutes of Stakeholder Relations and Communications Strategy Committee Meetings of 6 April 2009 (Agenda Item 8.3), s. 3.

4.5. Odpowiednie opisy podejrzanych i odpowiednie dane wywiadowcze

Odpowiednie opisy podejrzanych mogą pomóc w uniknięciu ryzyka niezgodnego z prawem dyskryminującego profilowania. Opis podejrzanego składa się z danych osobowych, takich jak kolor skóry, włosów i oczu, wzrost i waga oraz ubranie, i pochodzi z opisów przedstawionych przez ofiarę lub świadków przestępstwa. Odpowiedni opis podejrzanego może stanowić dla funkcjonariuszy podstawę przeprowadzenia zatrzymań i rewizji w celu tymczasowego zatrzymania podejrzanych. Jeżeli jednak funkcjonariusze organów ścigania otrzymają zbyt ogólny opis podejrzanego, w którym znajduje się rasa, pochodzenie etniczne lub religia, nie powinni stosować tego opisu jako podstawy takich działań jak zatrzymanie i rewizja, które mogą doprowadzić do wielu zatrzymań niewinnych osób posiadających takie same cechy. Powinni raczej szukać dodatkowych operacyjnych danych wywiadowczych w celu prowadzenia śledztw.

 „Szczegółowe profile oparte na statystycznie potwierdzonych czynnikach skorelowane z pewnymi przestępstwami mogą być skutecznymi narzędziami służącymi lepszemu wykorzystaniu ograniczonych zasobów organów ścigania”

Specjalny sprawozdawca Organizacji Narodów Zjednoczonych dla promocji oraz ochrony praw człowieka i podstawowych wolności podczas zwalczania terroryzmu, (Scheinin, 2007) ust. 33.

Odpowiednie dane wywiadowcze mogą również ograniczyć ryzyko niezgodnego z prawem dyskryminującego profilowania. Jeżeli działania organów ścigania opierają się na szczegółowych i aktualnych danych wywiadowczych, istnieje większe prawdopodobieństwo, że będą one obiektywne i nieoparte na stereotypach. Dostarczanie funkcjonariuszom aktualnych i szczegółowych danych wywiadowczych, np. na odprawach na początku każdej zmiany, powinno ograniczyć swobodę uznania i zapewnić funkcjonariuszom wytyczne dotyczące tego, jak wykorzystywać uprawnienia w odniesieniu do współczesnych wzorców przestępczości i w zakresie zidentyfikowanych problemów dotyczących bezpieczeństwa. Poprawa jakości i stosowania wywiadu mająca na celu skupienie się na czynnikach dotyczących zachowania lub na informacjach wywiadowczych jest najskuteczniejsza, kiedy

połączy się ją ze zwiększonym nadzorem i monitorowaniem korzystania przez funkcjonariuszy z uprawnień.

4.6. Kontakt dobrej „jakości”

Jak wykazano w rozdziale trzecim samo skorzystanie z uprawnień do zatrzymania i rewizji może wywołać negatywne uczucia wśród obywateli. Oznacza to, że należy podjąć starania w celu zapewnienia, że zbędne ingerencje policji wobec obywateli są ograniczone do minimum, że proces ten jest przejrzysty i że obywatele traktowani są z szacunkiem i godnością. Oprócz częstotliwości, z jaką organy ścigania skupiają się na mniejszościach etnicznych, traktowanie przez funkcjonariuszy osoby zatrzymanej (nazywane często „jakością zatrzymania”) oraz podstawy zatrzymania osoby zostały uznane – w brytyjskim badaniu – za największą obawę zatrzymanych osób ⁽⁸¹⁾.

Negatywne skutki częstych zatrzymań przez policję znacznie się zmniejszają, jeżeli funkcjonariusz zachowuje się profesjonalnie i z szacunkiem. Szczególnie informacja o powodzie zatrzymania zwiększa poziom zadowolenia z kontaktu. Zapewnienie, że funkcjonariusze policji są uprzejmi i skłonni do udzielania informacji, jest polityką wymagającą niskich nakładów, ale nie zawsze łatwą do wprowadzenia w życie. Trudności w odniesieniu się do jakości zatrzymań wynikają z niekiedy ograniczonych umiejętności komunikacyjnych funkcjonariuszy, nieumiejętności podania powodu działania i w niektórych przypadkach konieczności pokonania narosłej niechęci pomiędzy policją a niektórymi grupami społecznymi. Oczywiście samo zapewnienie kontaktu dobrej jakości nie wyeliminuje profilowania etnicznego, ale po pierwsze może zobowiązać funkcjonariuszy do potwierdzenia przed sobą i przed daną osobą, że pochodzenie etniczne, rasa i religia nie były powodami decydującymi o zatrzymaniu, a po drugie pomóc w zapewnieniu, że osoba nie uzna powodu zatrzymania za dyskryminujący. Jeżeli osoba zatrzymana czuje, że nastąpiło profilowanie etniczne – nawet jeżeli nie jest to prawda – można mówić o szkodzie wywołanej przez działania policji.

⁽⁸¹⁾ HAVIS & BEST (2004).

STUDIUM PRZYPADKU 17: WIELKA BRYTANIA

Informowanie osób o powodzie zatrzymania i rewizji

Sekcja 2 ustawy PACE zawiera ustawowe środki ochronne dotyczące uprawnień do zatrzymania i rewizji. Przed rewizją osoby lub pojazdu lub przed zatrzymaniem osoby lub pojazdu w celu rewizji funkcjonariusz musi podjąć uzasadnione kroki, aby poinformować osobę o:

- swoim imieniu i nazwisku,
- nazwie posterunku policji, do którego przynależy;
- celu rewizji, oraz
- podstawach przeprowadzenia rewizji.

Należy również poinformować osobę, że ma prawo do otrzymania protokołu z rewizji oraz do jakiego posterunku powinna się zgłosić w celu uzyskania tego dokumentu. Funkcjonariuszy policji uczy się skrótó GO-WISELY (od pierwszych liter poleceń, które obejmuje – przyp. tłum.), czyli „działaj rozsądnie”, jako sposobu przypomnienia im o ich obowiązkach w trakcie zatrzymania i rewizji:

G – podstawy rewizji ([G]rounds for the search),

O – cel rewizji ([O]bject of the search),

W – legitymacja policyjna, którą musi przedstawić funkcjonariusz w cywilu ([W]arrant card must be produced if in plain clothes),

I – funkcjonariusz musi przedstawić się podejrzanemu z imienia i nazwiska ([I]dentify, the PC must inform the suspect of his name),

S – posterunek, na którym pracuje funkcjonariusz ([S]tation, the police station at which the constable works),

E – prawo do kopii protokołu z rewizji ([E]ntitlement to a copy of the search record),

L – przepisy prawa wykorzystane przy tymczasowym zatrzymaniu ([L]egal power being used for detention),

Y – jest Pan/Pani tymczasowo zatrzymany (zatrzymana) w celu rewizji ([Y]ou are being detained for the purpose of a search). Oznacza to, że podejrzany musi wiedzieć, że został tymczasowo zatrzymany.

STUDIUM PRZYPADKU 18: WIELKA BRYTANIA

Monitorowanie jakości kontaktu przez policję w Hertfordshire

Formularze zatrzymania i rewizji wprowadzone przez policję z Hertfordshire w kwietniu 2007 r. zawierają sekcję, która umożliwia zatrzymanej osobie ocenę jakości kontaktu. Policja w Hertfordshire jest pierwszą w Wielkiej Brytanii, która systematycznie korzysta z tej możliwości. Na koniec zatrzymania i rewizji funkcjonariusze mają obowiązek zapytać osobę zatrzymaną:

„Podczas obecnego zatrzymania przez lokalną policję, czy może Pan/Pani powiedzieć, że:

- Rozumiem powód mojego zatrzymania? Tak/Nie
- Podczas zatrzymania. Potraktowano mnie w sposób profesjonalny, z szacunkiem i godnością?

Tak/Nie

Podpis”

STUDIUM PRZYPADKU 19: AUSTRIA

Uprzejmy sposób zwracania się

Austriackie przepisy zawierają wytyczne dotyczące sposobu, w jaki policja powinna zwracać się do obywateli. Ust. 5 akapit 2 rozporządzenia w sprawie wytycznych stanowi, że: „Organy bezpieczeństwa publicznego stosują formalne zwroty (np. niem. „Sie”) w stosunku do wszystkich osób, do których zazwyczaj zwraca się lub powinno się zwracać w taki sposób”⁽⁸²⁾. Ponadto Ministerstwo Spraw Wewnętrznych wydało dekret w sprawie używania języka przez funkcjonariuszy organów ścigania w celu uniknięcia wrażenia dyskryminującego, poniżającego, upokarzającego lub uprzedzonego traktowania. Dekret z dnia 7 sierpnia 2002 r. stanowi, że „reputacja i akceptacja przez ludność oraz skuteczność w wypełnianiu zadań służb bezpieczeństwa w dużym stopniu zależy od sposobu, w jaki funkcjonariusze organów ścigania odnoszą się do innych osób, w szczególności do osób obcego pochodzenia i członków grup narażonych na dyskryminację. Z tej perspektywy jest zatem niezbędne, aby w celu osiągnięcia profesjonalnego zachowania w trakcie pracy każdy funkcjonariusz służb bezpieczeństwa używał języka i zwrotów, które nie wywołują wrażenia jakiegokolwiek dyskryminującego, upokarzającego, poniżającego lub uprzedzonego postępowania ani nie pozwalają stwierdzić, że takie motywy stanowią podstawę zachowania funkcjonariusza”⁽⁸³⁾.

⁽⁸²⁾ Zob. rozporządzenie w sprawie wytycznych ((Richtlinien-Verordnung – RLV) StF: BGBl. Nr 266/1993).

⁽⁸³⁾ Dekret Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Administracji Ogólnej na rzecz Bezpieczeństwa Publicznego z dnia 7 sierpnia 2002 r. w sprawie używania języka przez funkcjonariuszy organów ścigania. (Erlass des BMI, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit vom 07.08.2002, GZ 19.038/237-GD/01, betreffend Sprachgebrauch in der Exekutive).

Chociaż istnienie takich zasad jest oczywiście konieczne, ważne jest również wprowadzenie pewnego mechanizmu nadzorującego w celu monitorowania ich praktycznego wdrażania.

4.7. Spojrzenie w przyszłość

W związku z doświadczeniem Wielkiej Brytanii w zmaganiu się z problemem dyskryminacyjnego profilowania etnicznego dostępny jest obszerny materiał dowodowy i znacząca literatura odnoszące się do brytyjskiego kontekstu. Pozostaje mieć nadzieję, że w przyszłości będzie można zaznać podobnej reakcji w innych państwach członkowskich UE, które obecnie stają przed problemem rosnącej imigracji, przed odnowionymi wysiłkami podejmowanymi w ramach walki z terroryzmem i zapotrzebowaniem na skuteczne działania policji.

Ponieważ celem niniejszego przewodnika jest dostarczenie praktycznego i użytecznego narzędzia Agencja zachęca czytelników do przekazywania na wyznaczoną do tego stronę (<http://fra.europa.eu/>) dowodów, studiów przypadków, planów działań i ogólnej literatury związanej z kwestiami, które zostały poruszone w przewodniku.

Przypomnienie niektórych najważniejszych punktów niniejszego przewodnika

- Mniej korzystne traktowanie osoby, która znajduje się w podobnej sytuacji co inne osoby, oznacza dyskryminację. Traktowanie takie jest niezgodne z prawem w kontekście korzystania z uprawnień do zatrzymania i rewizji.
- Dopuszcza się odwoływanie się do rasy, pochodzenia etnicznego lub religii osoby jako części szczegółowego opisu podejrzanego w związku z konkretnym przestępstwem. Rasę, pochodzenie etniczne lub religię można również uwzględnić, jeżeli istnieją szczegółowe dane wywiadowcze dotyczące konkretnego przestępstwa.
- Decyzję o zatrzymaniu i rewizji osoby opartą wyłącznie lub głównie na rasie, pochodzeniu etnicznym lub religii tej osoby należy uznać za dyskryminujące profilowanie etniczne, które jest niezgodne z prawem.
- Funkcjonariusze powinni kłaść nacisk na czynniki szczególne dla osoby, które wskazują ją jako podejrzanego. Czynniki te powinny skupiać się wokół zachowania danej osoby. „Zachowanie” nie powinno obejmować wyglądu fizycznego.
- Dyskryminujące profilowanie etniczne może mieć skutki szkodliwe dla stosunków społecznych i w rezultacie dla innych metod policyjnych, które opierają się na współpracy i zaufaniu obywateli. Istnieją dowody wskazujące na to, że dyskryminujące profilowanie etniczne jest nieskuteczne z perspektywy „wskaźnika trafień” w wyniku zatrzymania, mianowicie faktu, czy z zatrzymania wyniknęło aresztowanie lub oskarżenie.
- W celu ograniczenia występowania ryzyka dyskryminującego profilowania etnicznego funkcjonariusze powinni przejść odpowiednie szkolenie. Szkoleniu powinno towarzyszyć monitorowanie przez nadzorujących korzystania z uprawnień do zatrzymania i rewizji.
- Monitorowanie korzystania z uprawnień do zatrzymania i rewizji wymaga zbierania danych nieposegregowanych pod względem rasowym, w celu umożliwienia dokładnego zrozumienia, czy z uprawnień korzysta się proporcjonalnie do rozmieszczenia ludności. Jest to również niezbędne w celu wsparcia skarg o zaistnieniu pośredniej dyskryminacji przez organy ścigania.
- Podczas zbierania danych dotyczących pochodzenia należy ustanowić odpowiednie środki ochronne w celu ochrony prywatności; mianowicie należy zachować anonimowość i otrzymać zgodę osób poddanych zatrzymaniu i rewizji w celu zebrania tych danych dla celów statystycznych.

Bibliografia

Strony internetowe

Agencja Praw Podstawowych Unii Europejskiej:

<http://www.fra.europa.eu>

Komitet Ministrów Rady Europy:

<http://www.coe.int/cm>

Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji:

<http://www.coe.int/ecri>

Europejski Trybunał Praw Człowieka:

<http://www.echr.coe.int>

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej:

<http://www.curia.europa.eu>

Prawodawstwo Unii Europejskiej:

<http://eur-lex.europa.eu/>

Parlament Europejski:

<http://www.europarl.europa.eu>

Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Praw Człowieka:

<http://www.ohchr.org>

Dokumenty oficjalne

Organizacja Narodów Zjednoczonych

SCHEININ M., UNITED NATIONS SPECIAL RAPPORTEUR ON THE PROMOTION AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS WHILE COUNTERING TERRORISM, „Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights while countering terrorism”, UN Doc. A/HRC/4/26, 29 January 2007

UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE ELIMINATION OF RACIAL DISCRIMINATION, „Concluding Observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination on Austria”, UN Doc. CERD/C/60/CO/1, 21 May 2002

UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE ELIMINATION OF RACIAL DISCRIMINATION, General Comment No. 31, „The Prevention of Racial Discrimination in the Administration and

Functioning of the Criminal Justice System”, para. 20, UN Doc. A/60/18 (SUPP), 3 October 2005

KOMITET PRAW CZŁOWIEKA ONZ, „General Comment No. 29, States of Emergency”, UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.11, 31 August 2001

Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie

OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER ON NATIONAL MINORITIES, „Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies”, 2006, dokument dostępny pod adresem:
<http://www.osce.org/documents/>

Rada Europy

COMMITTEE OF MINISTERS OF THE COUNCIL OF EUROPE, Recommendation Rec(2001)10 on the European Code of Police Ethics, 19 September 2001 and Explanatory Memorandum, dokument dostępny pod adresem:
http://www.coe.int/t/cm/adoptedTexts_en.asp

COUNCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, „Protecting the right to privacy in the fight against terrorism”, Issue Paper, CommDH/Issue Paper(2008)3, dokument dostępny pod adresem:
http://www.coe.int/t/commissioner/WCD/Search_en.asp#

COUNCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, „Stop and Searches on ethnic or religious grounds are not effective”, View Point of 20 July 2009, dokument dostępny pod adresem:
http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/default_en.asp

ECRI (EUROPEJSKA KOMISJA PRZECIWKO RASIZMOWI I NIETOLERANCJI), zalecenie nr 11 dotyczące polityki ogólnej ECRI: Zwalczanie rasizmu i dyskryminacji rasowej w działalności policji, 29 czerwca 2007 r., Doc. CRI(2007)39

Unia Europejska

RADA EUROPEJSKA, decyzja ramowa Rady 2008/977/WSiSW z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie ochrony danych osobowych przetwarzanych w ramach współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych, Dziennik Urzędowy L 350 z 30.12.2008, s. 60

EUROPEAN MONITORING CENTRE OF RACISM AND XENOPHOBIA, „Perceptions of Discrimination and Islamophobia – Voices from Members of Muslim Communities in the European Union”, 2006, dokument dostępny pod adresem: <http://fra.europa.eu>

PARLAMENT EUROPEJSKI, Zalecenie dla Rady w sprawie problemu tworzenia profili – zwłaszcza w oparciu o pochodzenie etniczne i rasę – w dziedzinie walki z terroryzmem, egzekwowania prawa, imigracji, cel i kontroli granicznej, P6_TA-PROV(2009)0314 dostępne pod adresem: <http://www.europarl.europa.eu/RegWeb/application/registre>

PARLAMENT EUROPEJSKI, rezolucja z dnia 20 listopada 2008 r. w sprawie wniosku dotyczącego decyzji ramowej Rady w sprawie wykorzystania danych dotyczących rezerwacji pasażera (danych PNR) w celu egzekwowania prawa, Dz.U. C 16E z 22.1.2010. Dostępna pod adresem <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:016E:0044:0049:EN:PDF>

KOMISJA EUROPEJSKA Sprawozdanie dotyczące stosowania dyrektywy 2000/43/WE (COM (2006) 643), dostępne pod adresem <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0643:FIN:EN:PDF>

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, „Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on the Proposal for a Council Framework Decision on the use of Passenger Name Record (PNR) data for law enforcement purposes”, 28 October 2008

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, „EU-MIDIS – European Union Minorities and Discrimination Survey – Main Results Report”, 2009, dokument dostępny pod adresem: http://fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, „EU-MIDIS – European Union Minorities and Discrimination Survey – Data in Focus Report – Law Enforcement and Minorities”, 2010, dokument dostępny pod adresem: http://fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm

Opinia Europejskiego Inspektora Ochrony Danych w sprawie komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczącego przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w służbie obywateli, 2009/C 276/02, dostępna pod adresem <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:276:0008:0020:EN:PDF>

Szczebel krajowy

ASSOCIATION OF POLICE AUTHORITIES, „Stop and Search, Know Your Rights Leaflet”, 2009, dokument dostępny pod adresem: <http://www.mpa.gov.uk>

BRITISH TRANSPORT POLICE AUTHORITY, „Minutes of Stakeholder Relations and Communications Strategy Committee Meetings of 20 January 2009”, dokument dostępny pod adresem: <http://www.btpa.police.uk>

BRITISH TRANSPORT POLICE AUTHORITY, „Minutes of Stakeholder Relations and Communications Strategy Committee Meetings of 6 April 2009”, dokument dostępny pod adresem: <http://www.btpa.police.uk>

CENTRE D'ANALYSE STRATÉGIQUE, „Enquête sur les Violences Urbaines – Comprendre les Emeutes de Novembre 2005: les Exemples de Saint-Denis et d'Aulnay-Sous-Bois”, Rapports et documents no4 – 2006, dokument dostępny pod adresem: http://www.strategie.gouv.fr/article.php?id_article=353

HOME OFFICE, „The Stephen Lawrence Inquiry: Report of an Inquiry by Sir William Macpherson of Cluny”, Cm 4262-I, February 1999, dokument dostępny pod adresem: <http://www.archive.official-documents.co.uk/>

HOUSE OF COMMONS HOME AFFAIRS COMMITTEE, „The Macpherson Report – Ten Years On” Twelfth Report of Session 2008–09, 22 July 2009, dokument dostępny pod adresem: <http://www.publications.parliament.uk>

THE INTERNATIONAL SECURITY & COUNTER-TERRORISM ACADEMY, „The SDR™ (Search, Detect and React)™”, dokument dostępny pod adresem: <http://www.sdr.org.il/index.html>

METROPOLITAN POLICE AUTHORITY, „Section 44 Terrorism Act 2000 standard Operating Procedures 2007, Issue 1.1”, dokument dostępny pod adresem: http://www.met.police.uk/foi/pdfs/policies/stop_and_search_s44_tact_2000_sop.pdf

MINISTRY OF JUSTICE, „Statistics on Race and the Criminal Justice system 2007/2008”, April 2009, dokument dostępny pod adresem: <http://www.justice.gov.uk/publications/statistics.htm>

MINISTRY OF JUSTICE, „Statistics on Race and the Criminal Justice System 2006/7”, July 2008, dokument dostępny pod adresem: <http://www.justice.gov.uk/publications/statistics.htm>

NATIONAL POLICING IMPROVEMENT AGENCY „Advice on Stop and Search in Relation to Terrorism”, 2008, dokument dostępny pod adresem: http://www.npia.police.uk/en/docs/Stop_and_Search_in_Relation_to_Terrorism_-_2008.pdf

ONTARIO HUMAN RIGHTS COMMISSION, „Inquiry Report, Paying the Price, The Human Cost of Racial Profiling”, 2003, dokument dostępny pod adresem:

<http://www.ohrc.on.ca/en/resources>

SCARMAN, G. S, LORD (1981), „The Scarman Report: The Brixton Disorders, 10-12 April 1981”, Home Office, London, HMSO, 1981

U.S. CUSTOMS SERVICE, „Better Targeting of Airline Passengers for Personal Searches Could Produce Better Results, Fiscal Year 1998”, 1998, GAO/GGD-00-38,

dokument dostępny pod adresem: <http://www.gao.gov/>

U.S. DEPARTMENT OF JUSTICE, CIVIL RIGHTS DIVISION, „Guidance Regarding the Use of Race by Federal Law Enforcement Agencies”, 2003, dokument dostępny pod adresem:

<http://www.usdoj.gov>

Literatura przedmiotu

BEST D., STRANG J., BESWICK T. & GOSSOP M., „Assessment of a Concentrated, High-Profile Police Operation. No Discernible Impact on Drug Availability, Price or Purity”, 41 British Journal of Criminology (2001)

COHEN J., GORR W. AND SINGH P., „Estimating Intervention Effects in Varying Risk Settings: Do Police Raids Reduce Illegal Drug Dealing at Nuisance Bars?”, 41.2 Criminology (2003)

DELSOL R. AND SHINER M., „Regulating Stop and Search: A Challenge for Police and Community Relations in England and Wales”, 14.3 Critical Criminology (2006)

DE SCHUTTER O. AND RINGELHEIM J., „Ethnic Profiling: A rising Challenge for European Human Rights Law”, 71.3 *Modern Law Review*, 358-384

DINANT J.-M., LAZARO C., POULLET Y., LEFEVER N. AND ROUVROY A., „Application of Convention 108 to the Profiling Mechanism – Some ideas for the future work of the consultative committee” (T-PD), Doc. T-PD (2008)01, dokument dostępny pod adresem: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/data_protection/documents/

EUROPEAN UNION NETWORK OF INDEPENDENT EXPERTS ON FUNDAMENTAL RIGHTS (2006), „Opinion on Ethnic Profiling”, CFR-CDF.Opinion4.2006, opinia dostępna pod adresem: http://ec.europa.eu/justice_home/cfr_cdf/list_opinions_en.htm

GOODEY J. (ed.), 14.3 *Critical Criminology* (2006), ()

GROSS S. R. & LIVINGSTON D., „Racial Profiling Under Attack”, 102.5 *Columbia Law Review* (2002)

HARCOURT B., „Rethinking Racial Profiling: A Critique of the Economics, Civil Liberties, and Constitutional Literature, and of Criminal Profiling More Generally”, 71.4 *University of Chicago Law Review* (2004)

HARRIS D. (2002), „Flying while Arab: Lessons from the Racial Profiling Controversy”, 6.1 *Civil Rights Journal*, (Winter 2002) 8, dokument dostępny pod adresem: <http://www.usccr.gov/pubs/pubsndx.htm>

HARRIS D. (2002), „Profiles in Injustice; Why Racial Profiling Cannot Work”, *The New Press*, 2003

HAVIS S. & BEST D., „Stop and Search Complaints (2000-2001)”, London: Police Complaints Authority, 2004, dokument dostępny pod adresem: <http://www.ipcc.gov.uk>

HILDEBRANDT M. AND GUTWIRTH S. (eds.), „Profiling the European Citizen: Cross Disciplinary Perspectives” *Springer*, 2008, Dordrecht

HILL E. (2002), „An Evaluation of Racial Profiling Data Collection and Training”, *Legislative Analysis Office*, dokument dostępny pod adresem: http://www.lao.ca.gov/2002/racial_profiling/8-02_racial_profiling.pdf

McCLUSKEY J. D., MASTROFSKI S. D. I PARKS R. B., „To acquiesce or rebel: Predicting citizen compliance with police requests”, 2.3 *Police Quarterly* (1999), dokument dostępny pod adresem: <http://pqx.sagepub.com>

MILLER J., BLAND N AND QUINTON P., „The Impact of Stops and Searches on Crime and the Community”, *Police Research Series Paper*, 2000, Number 127, Home Office, dokument dostępny pod adresem: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/policerspubs1.html>

MILLER J., DAVIS R.C., HENDERSON N.J., Marcovic J. & Ortiz C.W., report: *Measuring Influences on Public Opinion of the Police Using Time-Series Data*, 5 *Police Quarterly* (2005), dokument dostępny pod adresem: <http://pqx.sagepub.com>

MILLER J., GOUNEV P., PAP A.L., WAGMAN D., BALOGI A., BEZLOV T., SIMONOVITS B. & VARGHA L., „Racism and Police Stops: Adapting US and British Debates to Continental Europe”, 5.3 *European Journal of Criminology* (2008), dokument dostępny pod adresem: <http://euc.sagepub.com>

MODOOD T., BERTHOUD R., LAKEY J., NAZROO J., SMITH P., VIRDEE S. & BEISHON S., „Ethnic Minorities in Britain Diversity and Disadvantage: Fourth National Survey of Ethnic Minorities”, Police Studies Institute, 1997

MORGAN R., NEWBURN T., „The Future of Policing”, Clarendon Press/Oxford University Press, 1997

PHILLIPS C. AND BOWLING B. „Racism, Ethnicity, Crime and Criminal Justice” in Maguire M., Morgan B. & Reiner R. (eds.), „The Oxford Handbook of Criminology”, 3rd edition, 2002, Oxford University Press

QUINTON P., BLAND N. & MILLER J. (2000), „Police Stops, Decision-Making and Practice”, Police Research Series, Paper 130, Home Office, dokument dostępny pod adresem: <http://www.homeoffice.gov.uk/>

ROSENBAUM D. P., SCHUCK D. A., COSTELLO S. K., HAWKINS D. F. & RING M. K., „Attitudes Toward the Police: The effects of Direct and Vicarious Experience”, 8 Police Quarterly (2005)

SHERMAN L. W., „Police crackdowns: Initial and residual deterrence,” in Tonry M. & Morris N. (eds.), „Crime and justice: A review of research”, Volume 12, University of Chicago Press (1990)

SHUFORD, R. T. „Civil Rights in the Next Millennium: Any way you slice it: Why Racial Profiling is Wrong.” 18 St. Louis University Public Law Review, s. 371-385

SIMON, P., „«Ethnic» statistics and data protection in the Council of Europe countries”. Study Report. Europejska Komisja przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji: listopad 2007 r., dokument dostępny pod adresem: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/Themes/Ethnic_statistics_and_data_protection.pdf

SPITZER E., Attorney General of the State of New York, „The New York City Police Department’s „Stop and Frisk” Practices: A Report to the People of the State of New York”, 1999

STONE V. & PETTIGREW N., „The views of the public on stops and searches”, Home Office Policing and Reducing Crime Unit, Police Research Series, Paper 129, 2000, dokument dostępny pod adresem: <http://www.homeoffice.gov.uk>

VAN DER TORRE E.J. AND FERWERDA H.B., „Preventief fouilleren, Een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten”, The Hague: Beke: Arnhem, Politie & Wetenschap, Zeist, 2005

WEITZER R, TUCH S.A., „Determinants of Public Satisfaction with the Police’, 8.3 Police Quarterly (2005), dokument dostępny pod adresem: <http://pqx.sagepub.com>

WRENCH J., „Diversity Management and Discrimination: Immigrants and Ethnic Minorities in the EU”, Ashgate, Aldershot 2007

ZERBES I., „Das Urteil des deutschen Bundesverfassungsgerichts zur Online-Durchsuchung und Online-Überwachung, Grundrechtlicher Schutz der Vertraulichkeit und Integrität informationstechnischer Systeme – auch in Österreich”, ÖJZ 2008/89

Publikacje organizacji pozarządowych

AMNISTY INTERNATIONAL (2009), „Victim or Suspect – A Question of Colour. Racist Discrimination in the Austrian Justice System”. Dokument dostępny pod adresem: <http://www.amnesty.org>

ENAR (EUROPEAN NETWORK AGAINST RACISM), Fact sheet 40, Ethnic Profiling, June 2009, dokument dostępny pod adresem: http://www.enar-eu.org/Page_Generale.asp?DocID=15289&la=1&langue=EN

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, „Ethnic Profiling in the European Union: Pervasive, Ineffective and Discriminatory”, Open Society Institute, New York, 2009, dokument dostępny pod adresem: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, „Addressing Ethnic Profiling by Police – A Report on the Strategies for Effective Police Stop and Search Project”, Open Society Institute, New York, 2009, dokument dostępny pod adresem: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, „Profiling Minorities: A study of Stop and Search Practices in Paris”, Open Society Institute, New York, 2009, dokument dostępny pod adresem: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, „«I can stop whoever I want» – Police Stops of Ethnic Minorities in Bulgaria, Hungary and Spain”, Open Society Institute, New York, 2007, dokument dostępny pod adresem: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

Akty prawne

Unia Europejska

Unijna dyrektywa 2000/43/WE wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, Dziennik Urzędowy L z 19.7.2000, s. 22

Unijna dyrektywa 2000/78/WE ustanawiająca ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy, Dziennik Urzędowy L 303 z 2.12.2000, s. 16

Unijna dyrektywa 2004/113/WE wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług, Dziennik Urzędowy L 373 z 21.12.2004, s. 37

Unijna dyrektywa 2002/73/WE w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy, Dziennik Urzędowy L 269 z 5.10.2002, s. 15

Unijna dyrektywa 2006/54/WE w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy (wersja przededagowana), Dziennik Urzędowy L 204 z 26.7.2006, s. 23

Austria

BMI, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit, Erlass betreffend Sprachgebrauch in der Exekutive, 2002GZ 19.038/237-GD/01

Verordnung des Bundesministers für Inneres, mit der Richtlinien für das Einschreiten der Organe des öffentlichen Sicherheitsdienstes erlassen werden (Richtlinien-Verordnung – RLV) StF: BGBl. Nr. 266/1993

Wielka Brytania

Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) and accompanying Codes of Practice, dokument dostępny pod adresem: <http://police.homeoffice.gov.uk>
The Terrorism Act 2000, dokument dostępny pod adresem: <http://www.opsi.gov.uk>

Sprawy

Europejski Trybunał Praw Człowieka

Abdulaziz, Cabales and Balkandali v UK (Abdulaziz, Cabales i Balkandali przeciwko Zjednoczonemu Królestwu) ECtHR App. No. 9214/80, 28 May 1985

Cissé v France (Admissibility) (*Cissé przeciwko Francji*) (Dopuszczalność) ECtHR App No. 51346/99, 16 January 2001

D.H. v. Czech Republic (*D.H. przeciwko Republice Czeskiej*) ECtHR App. No. 57325/00, 13 November 2007

Opuz v. Turkey (*Opuz przeciwko Turcji*), ECtHR App. No. 33401/02, 9 June 2009

Oršuš and Others v. Croatia (*Oršuš i inni przeciwko Chorwacji*) ECtHR App No. 15766/03, 17 July 2008

Timishev v Russia (*Timiszew przeciwko Rosji*) ECtHR App. No. 55762/00, 13 December 2005

Gillan and Quinton v. United Kingdom (*Gillian i Quinton przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*) ECtHR App. No. 4158/05, 12 January 2010

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Sprawa 170/84, *Bilka-Kaufhaus GmbH przeciwko Karin Weber von Hartz* [1986] Rec. 1607

Sprawa C-167/97, *Seymour-Smith and Perez* (*Seymour-Smith i Perez*) [1999] Rec. I-623

Sprawa C-256/01, *Allonby v. Allonby v Accrington & Rossendale College and Others* (*Allonby przeciwko Accrington & Rossendale College i innym*) [2004] I-873

Sprawa C- 300/06 *Voß* przeciwko *Landowi Berlin* [2007] Zb.Orz. I-10573

Komitet Praw Człowieka ONZ

Rosalind Williams Lecraft v Spain (*Rosalind Williams Lecraft przeciwko Hiszpanii*) Comm No. 1493/2006, 30 July 2009

Krajowe

Kanada

The Queen v. Campbell (*Królowa przeciwko Campbellowi*), Court of Quebec (Criminal Division), No. 500-01-004657-042-001, judgment of 27 January 2005, dokument dostępny pod adresem: <http://www.jugements.qc.ca/>

Niemcy

BVerfGE 115,320; BVerfG 518/02 z dnia 4 kwietnia 2006 r., dokument dostępny pod adresem: <http://www.bundesverfassungsgericht.de>

Wielka Brytania

Equal Opportunities Commission v Director of Education (*Komisja ds. Równych Szans przeciwko dyrektorowi ds. kształcenia*) [2001] HKLRD 690

R v Immigration Officer at Prague Airport et al, ex p. European Roma Rights Centre et al. [2004] UKHL 55

R (on the application of Gillan et al. v Commissioner of the Metropolitan Police et al. [2006] UKHL 12

R v Immigration Officer at Prague Airport et al, ex p. European Roma Rights Centre et al. [2004] UKHL 55

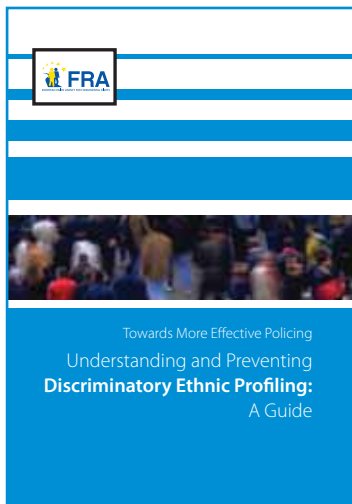
R (on the application of Gillan et al. v Commissioner of the Metropolitan Police et al. [2006] UKHL 12

Przewodnik Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej *Rozumienie dyskryminującego profilowania etnicznego i zapobieganie mu* zawiera szczegółową analizę praktyk profilowania w kontekście działań organów ścigania, przy jednoczesnym dążeniu do zaznajomienia czytelnika z teoretycznymi i praktycznymi podstawami problemu. Ponieważ publikacja jest kierowana w pierwszym rzędzie do kadry zarządzającej organów ścigania, duży nacisk położono na kontekst działań policyjnych.

Włącznie studiów przypadków i praktycznych przykładów czyni z przewodnika cenne praktyczne źródło dla funkcjonariuszy organów ścigania.

Przewodnik wyjaśnia, kiedy profilowanie oparte na pochodzeniu rasowym, etnicznym lub religii może stanowić zachowanie dyskryminujące, a kiedy jest dopuszczalne, a także bada szkodliwe skutki dyskryminującego profilowania etnicznego. Ponadto podkreśla on negatywny wpływ takiej praktyki na skuteczność działań policji.

Obydwa raporty, przygotowane przez Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej (FRA), koncentrują się na ściśle powiązanych zagadnieniach, dotyczących związku między działalnością policji i mniejszościami.

Agencję Praw Podstawowych Unii Europejskiej

Podniesienie skuteczności działań policji
Rozumienie dyskryminującego profilowania etnicznego i zapobieganie mu: przewodnik

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej

2010 — 79 str. — 14,8 x 21 cm

ISBN 978-92-9192-494-3

doi:10.2811/40845

Photo credit (cover): Frédéric Cirou/PhotoAlto

Urząd Publikacji

ISBN 978-92-9192-494-3

9 789291 924943